

SVENDBORG KOMMUNE

KORTLÆGNING AF BIODIVERSITET OG FORSLAG TIL INDSATSER INDSATSER

30-01-2023

KORTLÆGNING AF BIODIVERSITET OG FORSLAG TIL INDSATSER INDSATSER

SVENDBORG KOMMUNE

PROJEKTNUMMER.: 1322100203

DATO: 30-01-2023

RÅDGIVER: KELD MORTENSEN, EMIL SKOVGAARD BRANDTOFT, MATHIAS
KUSK

PROJEKTLEDER: KELD MORTENSEN

KVALITETSSIKRET AF: EMIL SKOVGAARD BRANDTOFT

GODKENDT AF: RASMUS BANG

WSP DANMARK A/S

WSP.COM

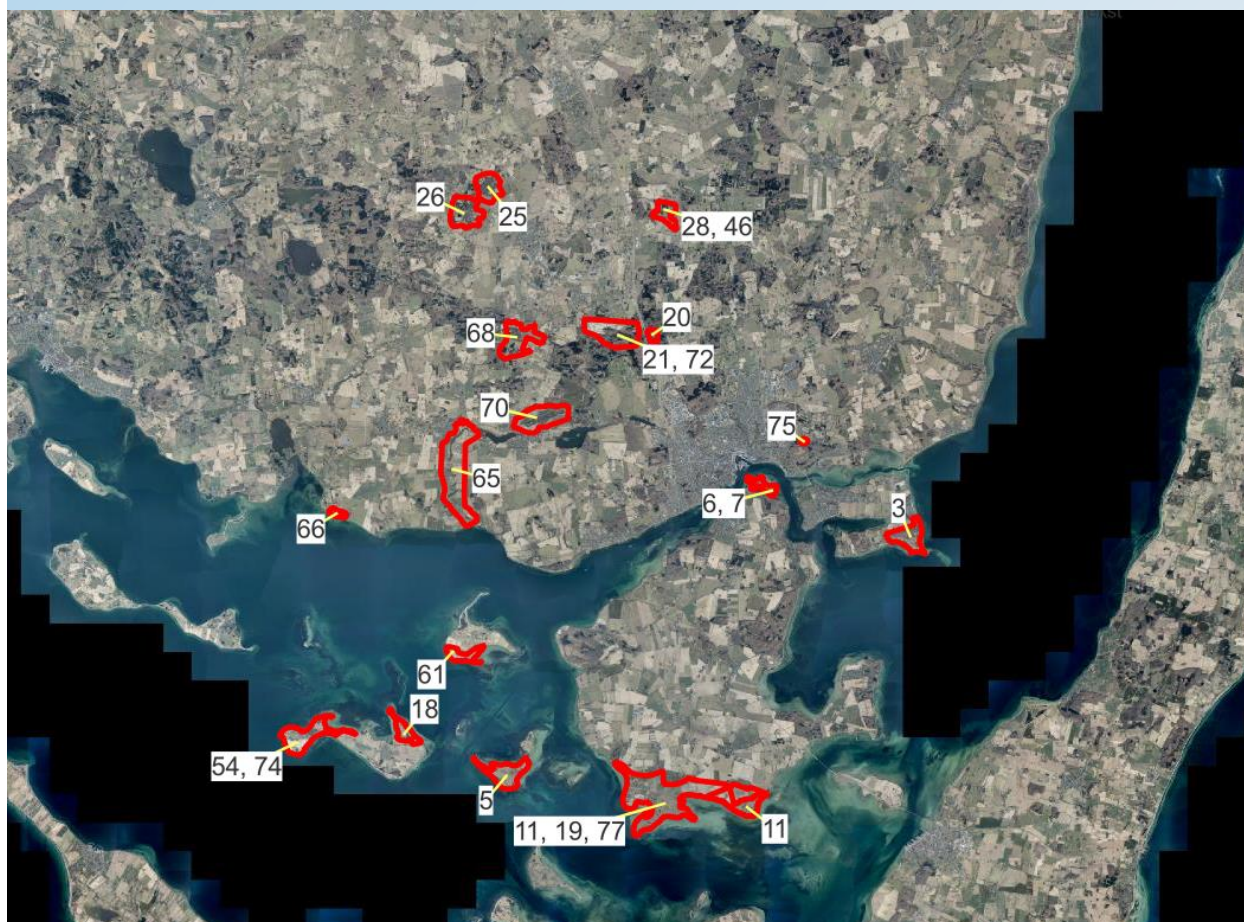
BILAG

A

INDSATSPLANER

BILAG

Figur 1. Placering og nummerering af de 18 indsatsområder i Svendborg Kommune.

Tabel 1. Nummering og navngivningen af de 18 indsatsområder, der viser i Figur 1.

Indsatsområder – nummer	Indsatsområder – navn
03	Thurø Rev og Østerskov
05	Hjortø
06, 07	Vindebyøre
11, 19, 77	Naturpark Syd-Tåsinge
11	Stjøvl Knude
20	Ravnebjerg Skov
21, 72	Kirkebyskovene/Hedskov
25	Gammellung
26	Dynden
28, 46	Høje Dong
52	Høllehoved, Drejød
54, 74	Drejød Vest
61	Skarød Syd
65	Syltemade Ådal
66	Vandhuller ved Langemark
68	Rødme Svinehaver
70	Åmosen
75	Grusgrav v. Stevneskov

Område id: 03 – Thurø Rev og Østerskov

Oversigt over projektområdet vist med rød streg

Opsummeret	<p>Området rummer et lysåbent areal på ca. 31 ha bestående primært af strandeng og strandoverdrev. Den lysåbne del af området er desuden en del af Natura-2000-området Thurø Rev, hvor kalkoverdrev (6210) og surt overdrev (6230) er prioriterede naturtyper på udpegningsgrundlaget.</p> <p>Østerskov er hovedsageligt løvskov og huser flere insekter knyttet til store, gamle træer, bl.a. urskovsmælder, der har sit eneste kendte fynske levested i denne skov. Der etableres ét stort græsningsareal, der inkluderer skoven, til sikring af de lysåbne naturtyper, etablering af dynamik, skabe sammenhæng i arealet og for at forbedre mulighederne for en positiv naturudvikling i skoven.</p> <p>Etablering af færreste sikrer adgang til spejderhytte og shelter, der er hegnede ude af indhegningen.</p>
Primære arter og naturtyper i fokus	<p>Naturtypekarakteristiske arter, både planter og insekter, for kalkoverdrev og surt overdrev. Blandt insekterne er det især den meget sjældne rødbenet lynggræshoppe, spættet bredpande og tyklårssolbille i det åbne og den meget sjældne urskovsmælder tilknyttet skovens gamle træer.</p> <p>Området har tidligere huset bestande af de meget sjældne baltisk ensian, eng-ensian og den fra Danmark uddøde orkide skrueaks. Ingen af arterne har langlivede frø i</p>

	frøbanken, så de må nok desværre anses for at være helt forsvundet fra området. Det viser områdets potentiale. I dag findes skov-gøgelilje i området og områdets myretuer er levested for den sjældne mos sortgrøn snoblod.		
Øvrige fokus-arter og naturtyper	Øvrige naturtyper på udpegningsgrundlaget for N2000-området. Gødningsfauna, strandtudse.		
Prioritering	Vigtig	Projektkategori	Nem/Svær
Begrundelse for prioritering	Området rummer betydelige naturværdier, som bør sikres. Der er et stort potentiale for at forbedre forholdene for de arter, der er knyttet til gamle træer i skoven. Områdets historiske betydning illustreres af tidligere forekomster af de sjældne baltisk engsian og eng-ensian. Området husede desuden den sidste danske bestand af skrueaks udenfor Bornholm, men arten er desværre ikke registreret på stedet siden 1979 og er nu uddød i Danmark.		
Primære tiltag og sigte	<p>Etablering af ca. 5 km hegn vil sikre ét stort græsningsområde på 83 ha, hvoraf knap 40% består af lysåbne arealer og de øvrige 60 % af skov. Skovdriften bør indstilles, hydrologien genoprettes ved lukningen af grøfter. Der findes flere lysåbne områder i skoven, som følge af nylige renafrifter. Det bør sikres at disse ikke tilplantes med ikke hjemmehørende træarter. Lysåbne partier i skoven vil på sigt blive holdt mere eller mindre åbne af de græssende dyr. Udvikling af både indre og ydre skovbryn med blomstrende buske vil være en stor gevinst. Der er i dag enkelte buske, der strækker sig ud på overdrevet. De spiller en vigtig rolle som brede skovbryn, der bryder den skarpe grænse mellem åbent land og lukket skov og de er med til at give læ og sikre blomsterressourcer. En større mængde af brede skovbryn vil være godt, især i den østlige del af arealet, hvor det ikke eksisterer i dag.</p> <p><i>Den røde streg viser det overordnede projektområde. Der etableres hegn langs projektgrænsen. Såfremt det vurderes at hegn ikke er nødvendigt mod kystlinjen, eller elektroniske halsbånd kan anvendes, er det også en mulighed.</i></p>		

I skovens vestlige yngre del anbefales fladeveteranisering. Fladeveteranisering vil i denne sammenhæng betyde, at der veteraniseres udvalgte enkeltræer (størrelsesordenen 5-15 træer pr. ha. efter en konkret vurdering), en mindre andel ringbarkes, så de hurtigt dør stående på roden og der udtyndes kraftigt i de øvrige træer. En del af de udtyndede træer efterlades i skoven. Målet med fladeveteranisering er at skabe åbninger i det meget tætte kronedække og på den måde sikre lys til skovbunden, samt at sikre større mængder af dødt ved og en større andel af træer, der indenfor en relativt kort tidsperiode, vil udvikle sig til gode levesteder for insekter, svampe, flagermus, fugle mm.

Lukning af grøfter i skoven vil sikre, at den naturlige hydrologi vender tilbage og være en fordel for en lang række arter knyttet til fugtig skov med en mere fugtig skovbund.

Der etableres færister og låger i hegningen, så adgangen til området sikres på samme niveau, som i dag. Det gælder også adgang til spejderhytten og shelterpladsen, der begge bør hegnes fra.

	
Primære tiltag - Økonomi	<p>Anlæg: Etablering af hegnslinje på 5,2 km, 150.000 kr., dertil kommer rydning af hegnslinje, solceller til strøm mm, typisk tilsvarende prisleje. Samlet estimeret til 300.000 kr. Dyr – helårsgræsning på 83 ha med 40 % lysåbent – 25 dyr, 3-400.000. Alternativt etableres græsningsaftaler. Færister – 3 i grusvej, 15-20.000 Låger – 5 klaplåger, 10.000 Fladeveteranisering på 10 ha, 100.000 Lukning af ca. 4.000 m grøfter i skoven, anslået til ca. 240.000 kr.</p> <p>Erstatning: Ophør af skovdrift på 47,7 ha, 0-5.000.000</p>
Sekundære tiltag og sigte	Formidling af områdets store naturværdier med infotavler ved indgange fra p-plads i nordøstlige del og ved sommerhusene mod vest.
Sekundære tiltag - Økonomi	<p>Anlæg: Etableringer af 3-4 informationstavler, 25.000 kr.</p>
Opmærksomheds punkter	<p>Skoven er i dag fredskov. Der skal søges dispensation til græsning i fredskov, hvis projektet skal realiseres.</p> <p>Der bør foretages en nøjere analyse af effekten af den naturlige hydrologi i og udenfor skoven (og på naboarealer), inden grøfterne i skoven lukkes. Der bør udføres en grundig botanisk baselinemonitering, både i skoven og i de åbne dele, inden projektet sættes i gang. Efter projektets start gentages botanisk kortlægning hvert 5. år for at følge arealernes udvikling.</p> <p>Græsningstrykket bør holdes på nogenlunde samme niveau som det i dag foregår i den lysåbne del, da det nuværende græsningsregime tilsyneladende passer fint til både rødbenet lynggræshoppe og spættet bredpande.</p> <p>Græssende dyr bør som udgangspunkt ikke behandles med ormemidler af hensyn til gødningsfaunaen, hvor mange arter er sårbare overfor medicinrester i gødningen.</p>

Biodiversitets- synergier	Stop af skovdrift vil generelt gavne de arter, der er tilknyttet gamle træer og dødt ved. Helårsafgræsning vil generelt gavne arter tilknyttet lysåbne naturtyper og specialistarter som eksempelvis møgbiller. Naturlig hydrologi vil være en fordel for både insekter og padder.
--------------------------------------	--

Område id: **05 – Hjortø**

Oversigt over projektområdet vist med rød streg

Strandengen langs den sydvestlige kyst af Hjortø. Ca. midtvejs oppe af kysten er der direkte adgang fra havet ind bag diget. Det har slæbt en masse sand ind i strandsøen til stor gavn for bl.a. klyde og dværgerterne, der gerne yngler sådanne steder.

Opsummeret	Projektområdet inkluderer hele Hjortø bortset fra havnen og byen, der ligger centralt placeret på de højest liggende arealer midt på øen. Hele øen tænkes ekstensiveret og der skabes ét stort sammenhængende naturområde med vandhuller til klokkefrø, en mere naturlig sammenhæng mellem de lavest liggende områder og havet og helårsgræsning uden tilskuds fodring med hårdføre racer af hest og kvæg.		
Primære arter og naturtyper i fokus	Udvikling af strandenge med fokus på de arter, der er knyttet til den naturtyper. Klokkefrø. Vadefugle og terner.		
Øvrige fokus-arter og naturtyper	Stor skjaller		
Prioritering	Vigtig	Projektkategori	Svær
Begrundelse for prioritering	Øen har et relativt fint naturindhold i dag. Husenes beliggende i en samlet gruppe på toppen af øen gør det muligt at udlægge den øvrige del af øen til natur.		
Primære tiltag og sigte	<p>Hele Hjortø består i dag af arealer, der ikke er under plov og formentlig ikke har været det i mere end ti år. Det giver et godt udgangspunkt for naturudviklingen på øen, at den har været drevet med driftsformer, der ikke har nulstillet jordbunden hvert år, men derimod blot høstet væksten til hø el.lign.</p> <p>Hele øen bør samles til én stor fold, hvor hegnslinjen sikrer, at der ikke kommer store dyr i folks haver. Det vil give mulighed for en fold på 85 ha. En samlet hegnslinje hele vejen rundt vil være på ca. 8,6 km. Man kan overveje, om det er nødvendigt at hegne hele vejen rundt, da dyrene formentlig vil blive holdt på øen af havet. Samtidig vil det være fint for kystdynamikken, at de store dyr har adgang til havet.</p> <p><i>Den røde streg viser det overordnede projektområde. Den gule streg viser en mulig fremtidig hegnslinje. Bemærk, at beboelsesejendommene er hegnet fra og at der stadig er samme adgang til byen fra havnen, som der altid har været.</i></p> <p>Udover at samle hele øen i én græsningsfold, bør man også forsøge at genskabe den naturlige hydrologi, i det mindste på de lavtliggende områder på sydøen, men også gerne på større arealer. Dette gøres ved at lukke grøfter og fjerne eller i det mindste gennembryde diger, så vandet får friere bevægelighed i området. Ca. midt på sydkysten, har et brud på diget sikret, at vandet kan strømme uhindret ind i strandsøen bagved. Den frie bevægelighed fra vandet har trukket en masse sand med ind i strandsøen, som har aflejret sig som en sandrevle, der ved besigtigelsen blev brugt af både klyde og dværgterne.</p>		

Man bør sikre den form for adgang mellem havet og det bagvedliggende areal flere steder for at skabe den dynamik, der skal for at holde den slags yngleområder åbne med blottet sand og sten.

Forslag til indsatser, der sikrer en mere naturlig dynamik mellem havet og arealerne bagved digerne.

Svendborg Kommune har allerede en række aftaler med lodsejere om anlæg af vandhuller til klokkefrø og græsning af hensyn engfuglene. Det bør forsøges at indgå den slags aftaler for hele øen. Bestemmelserne i græsningsaftalerne bør sikre, at der bliver mulighed for helårsgræsning uden tilskudsfordring, gerne med både hest og kvæg.

<p>Primære tiltag - Økonomi</p>	<p>Anlæg: Hegning – ca. 8,6 km alternativt kun hegning mod byen, da ca. 2.600 m. Etablering af hegnslinje mod byen er estimeret til ca. 80.000 kr. Dertil kommer rydning af hegnslinje, solceller til strøm mm, typisk tilsvarende prisleje. Samlet estimeret til 160.000 kr. Såfremt det vurderes at hegn ikke er nødvendigt mod kystlinjen, eller elektroniske halsbånd kan anvendes, er det også en mulighed. Hvis der hegnes mod byen, vil der være behov for mange stenter og låger, omkostning vurderes mellem 100.000 og 300.000. Dyr – skaffes ved græsningsaftaler Fjerne diger – ca. 500 m. Eller gennembrud af to indre diger og to diger helt ud til havet. I sidste tilfælde ca. 50.000 kr. Lukke grøfter, ca. 800 m: Samlet estimeret til ca. 45.000-50.000 kr.</p> <p>Erstatning: Ekstensivering af 85 ha. Alt efter scenarie og velvilje 1-6.000.000 kr.</p>
<p>Sekundære tiltag og sigte</p>	<p>Sekundære tiltag kan være at grave yderligere vandhuller til klokkefrø. Ligeledes bør det fulde scenarie følges af flere fugletårne og trampestier.</p>
<p>Sekundære tiltag - Økonomi</p>	<p>Anlæg: Vandhuller til klokkefrø: 4 stk. estimeret til 80.000-100.000 kr.</p>
<p>Opmærksomheds punkter</p>	<p>De små lunde af vedplanter, der findes på øen bør bevares, så dyrene har naturlige steder at søge ly og læ.</p>

	<p>Byen ligger som det højeste på øen, men det bør selvfølgelig sikres, at brud på diger ikke bringer ejendomme i fare for oversvømmelse.</p> <p>Dele af digerne er vejledende udpeget som beskyttede jord- og stendiger og bør kun fjernes, hvis de ikke har kulturhistorisk værdi.</p> <p>Græsning bør foregå over så stor en del af året som muligt og uden tilskuds fodring. Både engfugle og klokkefrø foretrækker områder med ret lav og åben vegetation, så græsningstrykket skal ikke være for lavt.</p>
Biodiversitets-synergier	<p>Helårsafgræsning vil generelt gavne arter tilknyttet lysåbne naturtyper og specialistarter som eksempelvis møgbiller. Naturlig hydrologi vil være en fordel for de våde naturtyper og padder.</p>

Område id: **06, 07 – Vindebyøre**

Oversigt over projektområdet vist med rød streg

Den vestlige del af Vindebyøre, august 2022. Et græsdomineret overdrev, med indslag af urter.

Opsummeret	<p>Området er beliggende på den nordligste del af Tåsinge ud mod Svendborgsund. Den vestlige del af området består i dag af et gammelt overdrev ejet af Svendborg Kommune, mens den resterende del består af naturområder med et stort potentiale for at udvikle sig til rigtig god og biodiversitetsmæssigt spændende natur. De to delområder bør bindes sammen til et sammenhængende naturareal på knap 32 ha. Der bør etableres en samlet græsningsfold, der dækker hele området, inklusive det stykke skov, der findes længst mod nord i området. Skovdrift bør desuden indstilles i skoven, så man sikrer, at de store træer forbliver i skoven. Området vil være velegnet til samgræsning med kvæg og heste. Etablering af færreste i Vindebyørevej vil sikre, at de to områder kan bindes sammen med et ydre hegn. Låger sikrer, at adgangen til arealet fortsætter på samme niveau som i dag.</p>		
Primære arter og naturtyper i fokus	<p>Naturtypekarakteristiske arter for overdrev og strandeng. Blandt insekterne er det især overdrevsarterne tyklårssolbille og stor gødningsrovflue. For planterne er det vigtigt at sikre, at levestederne for strand-loppeurt og seline ikke gror til men også andre sjældne arter som nikkende limurt, rødbrun kogleaks, samel, strand-bede, strand-karse, strand-siv, tandrod, tårnurt og udspilet star skal have fokus.</p>		
Øvrige fokus-arter og naturtyper	<p>Andre arter og naturtyper, der er græsningsbetingede. Gødningsfauna, vokshatte. Vedboende arter i den lille skov mod nord.</p>		
Prioritering	Vigtig	Projektkategori	Nem
Begrundelse for prioritering	<p>Området rummer betydelige naturværdier, som bør sikres bl.a. ved udvidelse. Området tilbyder et stort potentiale for at binde to områder sammen, som i dag forvaltes adskilt og vidt forskelligt. Beliggenheden tæt på Svendborg gør området til et oplagt sted at formidle kommunens naturindsats med store sammenhængende arealer.</p>		
Primære tiltag og sigte	<p>Udvidelse af den eksisterende hegning til også at inkludere området længere mod øst. Der etableres et ydre hegn på 4,3 km, der giver et samlet naturområde på ca. 30,5 ha. I forbindelse med realisering af projektet, bør man fjerne alle indre hegn i området, herunder hegn mod skovpartiet i nord. Den store hegning skal sikre et naturområde med en lang række både våde og tørre naturtyper, der med tiden kan udvikle sig til et fantastisk landskab med glidende overgange mellem naturtyperne. En ting, der er sjældent i landskabet i dag. Græsningen bør foregå med relativt få dyr i så lang tid af året, som muligt. Samgræsning uden tilskudsfordring med heste og kvæg vil være oplagt, om end områdets størrelse nok er i underkanten til helårsgræsning med bestande af begge arter.</p>		

Den røde streg viser det overordnede projektområde. Den gule streg viser en mulig fremtidig hegnslinje.

I den centrale del af området findes flere grøfter, der bør lukkes i forbindelse med realisering af projektet. Det vil sikre en mere naturlig hydrologi i området til fordel for arter knyttet til våde enge. Eventuelle skjulte dræn i tidligere dyrkede områder bør lukkes.

Skoven i den nordlige del af området er registreret som fredskov. Der skal søges dispensation til græsning i fredskov ved realisering af projektet. Skovdriften bør indstilles, så arter tilknyttet gamle træer over tid vil få bedre forhold.

Af hensyn til adgangen til området etableres der to færirste, hvor hegnet krydser Vindebyørevej og der etableres bedre parkeringsforhold og låger, det sikrer adgang til området for befolkningen i Svendborg og omegn.

Primære tiltag - Økonomi	<p>Anlæg: Hegning – 4,3 km hegnslinje om 30,5 ha, 130.000 kr. Dertil kommer rydning af hegnslinje, solceller til strøm mm, typisk tilsvarende prisleje. Samlet estimeret til 260.000 kr. Såfremt det vurderes at hegn ikke er nødvendigt mod kystlinjen, eller elektroniske halsbånd kan anvendes, er det også en mulighed. Dyr – Hvis helårsgræsning ca. 10 dyr, 125.000 kr. ellers dækker græsningsaftaler fint, såfremt de er faste, udbinding sker over så lang periode som muligt og de rigtige dyr anvendes. Færister - 2 stk i asfalteret vej, 30-50.000 kr. Låger – mindst tre, 6.000 kr. Lukke grøfter – ca. 860 m, 50.000 kr. Bryde dræn – kræver forudgående undersøgelse at estimere økonomi</p> <p>Erstatning: Ophør af skovdrift på 3 ha. Der er dog tale om kommunal skov, så der bliver næppe tale om erstatning.</p>
Sekundære tiltag og sigte	Formidling af områdets store naturværdier med infotavler ved indgange fra p-pladser skal gøre det til en let tilgængelig naturoplevelse for befolkningen i Svendborg og omegn.
Sekundære tiltag - Økonomi	<p>Anlæg: Etablering af ca. 750 m² grusparkering, 40-100.000 kr. Etableringer af 3-4 informationstavler – 25.000 kr.</p>
Opmærksomheds punkter	<p>Skoven er i dag fredskov. Der skal søges dispensation til græsning i fredskov, hvis projektet skal realiseres. Der bør foretages en nøjere analyse af effekten af den naturlige hydrologi i og udenfor området (og på naboarealer), inden grøfter og evt. dræn lukkes. Der bør udføres en grundig botanisk baselinemonitering inden projektet sættes i gang. Efter projektets start gentages botanisk kortlægning hvert 5. år for at følge arealernes udvikling. Området størrelse giver plads til ca. ti dyr af størrelse som islandske heste i helårsgræsning. Hvis helårsgræsning ikke er en mulighed, bør man sikre, at der er dyr på arealet så stor en del af året som muligt. Det er vigtigt, at der spises op i løbet af vinteren. Det vil sikre udvikling af en urterig flora og mindske tætheden af græsser, som ses på billedet øverst. Tilgængelighed af gødning i det tidlige forår er vigtigt for de arter af møgbiller, der begynder flyvningen tidligt på sæsonen. Græssende dyr bør som udgangspunkt ikke behandles med ormemedler af hensyn til gødningsfaunaen, hvor mange arter er sårbare overfor medicinrester i gødningen.</p>
Biodiversitets-synergier	Stop af skovdrift vil generelt gavne de arter, der er tilknyttet gamle træer og dødt ved. Helårsafgræsning vil generelt gavne arter tilknyttet lysåbne naturtyper og specialistarter som eksempelvis møgbiller. Naturlig hydrologi vil være en fordel for insekter og padder.

Område id: 11, 19, 77 – Naturpark Syd-Tåsinge

Oversigt over projektområdet vist med rød streg

Monnet – Svendborg Kommunes vigtigste strandengslokalitet – udgør et meget vigtigt kerneområde i Naturpark Syd-Tåsinge. Her findes en perlerække af sjældne planter knyttet til strandengenes særlige forhold.

Opsummeret

Området udgør hele den sydlige del af Tåsinge fra Skovballe Havn i vest til Stjovl Havn i øst. Hele området er en del af Natura2000-området N127 Sydfynske Øhav bestående af habitatområde H111 og fuglebeskyttelsesområde F71 og F72. Projektområdet her udgør kun en meget lille del af Natura2000-området. Det kan være muligt at lave et stort sammenhængende naturområde på den sydlige del af Tåsinge. Fokus bør være på at udvikle området omkring Stjovl Knude (som beskrevet i indsatsforslag 11_Stjovl Knude) og området vest for Monnet i retning af

	sammenhængende, funktionel strandeng med naturlig hydrologi. Realisering af Naturpark Syd-Tåsinge vil også kræve udtag af ca. 238 ha landbrugsjord i omdrift. Det er altså et meget stort og ambitiøst projekt, som vil kræve inddragelse af eksterne partnere, dels gennem nationale ordninger, dels gennem fondsfinansiering samt velvilje i lokalbefolkningen.		
Primære arter og naturtyper i fokus	Fokusarter er de plantearter, der er knyttet til strandenge og som i dag findes på Monnet, som f.eks. smalbladet hareøre, spidshale og stilket kilebæger. Strandenge er vigtige ynglelokaliteter for en række vadefugle og terner, hvoraf ynglefuglene almindelig ryle, klyde, brushane, dværgterne, splitterne, fjordterne og havterne er på udpegningsgrundlaget for fuglebeskyttelsesområde F71.		
Øvrige fokus-arter og naturtyper	Der bør desuden gøres en indsats for grønbroget tudse, der yngler i området.		
Prioritering	Vigtig	Projektkategori	Svær
Begrundelse for prioritering	Området rummer i dag en af Danmarks vigtigste strandengslokaliteter, nemlig Monnet. Sammenholdt med, at hele projektområdet er udpeget som Natura2000-område, gør det oplagt at forsøge at lave et stort sammenhængende naturområde, der vil sætte Tåsinge og Svendborg Kommune på landkortet, som en kommune, der tager tabet af biodiversitet alvorligt.		
Primære tiltag og sigte	<p>Hele den sydlige del af Tåsinge samles i en stor fold på ca. 480 ha. I den østlige del af området, på Stjovl Knude, findes et område, der er registreret som §3-strandeng. Der er desuden registeret §3-strandeng på Monnet og langs kysten vest for Monnet. Fokus for Naturpark Syd-Tåsinge bør være at forøge arealet med strandeng, strandoverdrev og andre salttolerante naturtyper, i tråd med målsætningerne i Natura2000-planen.</p> <p>Græsning i området bør foregå som helårsgræsning uden tilskuds fodring, gerne med mindre, robuste og rolige (af hensyn til publikum) racer af både hest og kvæg.</p> <p>For at udvikle områderne øst og vest for Monnet i retning af mere strandengslignende karakter, bør man sikre, at der er naturlig hydrologi i området og at der er frit spil for det dynamiske sammenspil mellem land og vand. Dette vil også på sigt give mulighed for, at strandengen kan bevæge sig længere ind i landet i takt med stingende vandstand, som følge af klimaforandringer.</p> <p>Det kan f.eks. ske ved at lukke grøfter, så vandet bliver holdt tilbage eller fjerne eller gennembryde diger, så vandet får bedre adgang til de bagvedliggende områder. Det meget dynamiske samspil mellem hav og land vil potentielt kunne medføre, at der aflejres bart sand nye steder til glæde for ternerne og klyde på udpegningsgrundlaget. For almindelig ryle og brushane, er det positivt at arealet med potentielle yngleområder øges.</p>		

Den røde streg viser det overordnede projektområde. Den gule streg viser en mulig fremtidig hegnslinje. Bemærk, at beboelsesejendommene er hegned fra. Realisering af dette projekt vil desuden kræve etablering af syv færister.

Tiltagene for at sikre en mere naturlig vandstand er primært fordelt omkring Stjovl Knude og ved kysten vest for Monnet. Det drejer sig om lukning af grøfter og fjernelse eller gennembrud af diger. Fjernelse eller gennembrud af diger længere mod vest besværliggøres af en vej, der løber langs vestkysten af projektområdet, samt af hensynet til ikke at udsætte ejendomme for risiko for oversvømmelse.

Forslag til indsatser for mere naturlig hydrologi.

Primære tiltag - Økonomi

Anlæg (inklusive anlæg i projektforslag 11_Stjovl Knude):

Hegning – 22,1 km hegnslinje om ca. 480 ha, ca. 650.000 kr. Dertil kommer rydning af hegnslinje, opsætning af solcelle til strøm mm, typisk samme prisleje. Samlet estimeret til 1.300.000 kr.

Hvis det ikke er nødvendigt at hegne mod kystlinje eller der kan benyttes elektroniske halsbånd, vil udgiften til hegning være lavere.

Dyr – hvis helårsgræsning, ca. 130-150 dyr. Langt overvejende skal dette sikres ved græsningsaftaler. Hvis alle dyr købes, afhænger prisen stærkt af valg af dyr.

Prisestimat 2.000.000.

	<p>Fjerne diger – 3.450 m – eller eventuelt blot gennembrud. Hvis sidste løsning vælges da ca. 300.000-400.000 kr. Lukke grøfter – ca. 1.450 m, punktlukning. Ca. 85.000-90.000 kr.</p> <p>Erstatning/opkøb: Fuld realisering af projektet vil betyde udtag af ca. 238 ha landbrugsjord i om drift. Denne udtagning bør langt overvejende foregå ved at overgå til græsningsaftaler. Såfremt der skal betales fuld erhvervspris, vurderes udgiften til ca. 33 millioner.</p>
<p>Sekundære tiltag og sigte</p>	<p>Indsatsen for grønbroget tudse bør inkludere at grave nye vandhuller, samt evt. at oprense de eksisterende. Etableringen af så stort et naturområde vil kalde på inddragelse af både nationale og regionale partnere, og selvfølgelig skulle følges af lokale interesser herunder særligt turisme. Projektet vil derfor skulle følges af flere sideprojekter som etablering af stiforløb, hegnspassager og fugletårne samt ikke mindst formidling.</p> <p><i>Forslag til indsatsområder for grønbroget tudse.</i></p>
<p>Sekundære tiltag - Økonomi</p>	<p>Anlæg: Grave vandhuller – f.eks. 10 stk., da ca. 200.000-250.000 kr. Et ukendt beløb vil skulle anvendes til anlæggelse af stier, stenter, låger, fugletårne mm.</p>
<p>Opmærksomhedspunkter</p>	<p>Dele af digerne er vejledende udpeget som beskyttede jord- og stendiger og bør/kan kun fjernes, hvis de ikke har kulturhistorisk værdi. Græsning bør foregå over så stor en del af året som muligt og uden tilskuds fodring. Både engfugle og grønbroget tudse foretrækker områder med ret lav og åben vegetation, så græsningstrykket skal ikke være for lavt. Græssende dyr bør ikke få ormemedler lige op til eller under deres ophold på arealet, da det kan gå hårdt ud over gødningsfaunaen.</p>
<p>Biodiversitetssynergier</p>	<p>Helårsgræsning vil generelt gavne arter tilknyttet lysåbne naturtyper og specialistarter som eksempelvis møgbiller. Naturlig hydrologi vil være en fordel for arter knyttet til vådere naturtyper, både salte og ferske, samt for padder.</p>

Område id: 11 – Stjovl Knude

Oversigt over projektområdet vist med rød streg

Strandengsareal i den nordøstlige del af området. Karakteristisk for området, mangler der græsning på arealet.

Opsummeret

Området udgør det sydøstlige hjørne af Tåsinge og består af en ca. 34 ha strandeng, et lille overdrev og arealer, hvor der foregår en eller anden form for landbrugsproduktion, måske blot berammet af arealstøtte.

	<p>Der bør fjernes eller gennembyrdes diger og lukkes grøfter til sikring af den naturlige hydrologi og et bedre samspil mellem havet og strandengen bagved. Området bør omkranses af en hegnslinje, der følger projektafgrænsningen.</p> <p>Området indgår også i det store område (forslag) Naturpark Syd-Tåsinge (ID 11, 19, 77) og kan ses som et første skridt eller et delelement i realiseringen af den store vision om 500 ha. sammenhængende natur på den sydlige del af Tåsinge.</p>
Primære arter og naturtyper i fokus	Udvikling af strandeng og forbedrede forhold for arter som smalbladet hareøre, stillet kilebæger, spidshale mm.
Øvrige fokus-arter og naturtyper	Engfugle, grønbroget tudse
Prioritering	Middel
Begrundelse for prioritering	Området har et vist naturindhold i dag og med de rette forvaltningsmæssige tiltag, kan området over tid blive et meget spændende strandengsområde.
Primære tiltag og sigte	<p>Hele området bør samles i en samlet hegning på ca. 80 ha. Alternativt kan kun de lavereliggende dele af den vestlige trekant inddrages. Indenfor hegningen bør man i videst muligt omfang sikre den naturlige hydrologi og det dynamiske samspil mellem havet og de lavtliggende områder, der i dag ikke påvirkes ret meget af salt fra havet. Dette gøres ved at lukke grøfter og fjerne eller gennembyrde diger, så man tillader vandet adgang til de områder, der i dag er skærmet af diger.</p> <p><i>Forslag til lukning af grøfter og fjernelse eller gennembyrning af diger.</i></p> <p>Hegnslinjen bør stort set følge den overordnede projektafgrænsning med undtagelse af en beboelsesejendom i den nordlige del af området. Der ligger også et mindre hus/større skur i den vestlige del af området, som bør hegnes fra. Adgang til området sikres med færreste. Afgrænsningen bør være ekstensiv og foregå så stor en del af året, som muligt, også i vintermånederne og dermed gerne helårsgræsning.</p>

Den røde streg viser det overordnede projektområde. Den gule streg viser en mulig fremtidig hegnslinje. Bemærk, at beboelsesejendommene er heget fra.

**Primære tiltag -
Økonomi**

Anlæg:

Hegning – 5,7 km hegnslinje om ca. 80 ha., 170.000 kr. Dertil kommer rydning af hegnslinje, opsætning af solcelle til strøm mm, typisk i samme prisleje. Samlet estimeret til 340.000 kr.

Dyr – hvis helårsgræsning da ca. 25 dyr, 320.000 kr.

Fjerne diger – 2.250 m, eller mere realistisk at digerne blot gennembrydes enkelte steder, da ca. 225.000 kr.

Lukke grøfter – ca. 480 m, ca. 30.000 kr.

Færst: mindst 1, muligvis 2, da 30.000 kr.

Erstatning:

En del arealer ser ud til at blive brugt til høslæt el.lign., men andre allerede græsses. Måske der "bare" kan etableres græsningsaftaler? Alternativt vil skal der skulle forhandles erstatning som for hele arealet vurderes til over 5 millioner kr.

**Sekundære tiltag
og sigte**

Velfungerende strandenge kan være vigtige yngleområder for engfugle, som formentlig også vil nyde godt af de primære tiltag.

Grønbroget tudse har tidligere ynglet i området omkring Stjøvl, men findes i dag kun omkring Monnet. Dog er der ikke observationer efter 2015, men den kan godt stadig findes i området, hvorfor en indsats for arten vil styrke metapopulationen i området.

Det kan f.eks. være etablering af nye vandhuller eller oprensning af eksisterende.

	 <p><i>Forslag til indsatsområde for grønbroget tudse</i></p>
Sekundære tiltag - Økonomi	Anlæg: Nye vandhuller – eks. 4 stk. 80.000-100.000 kr. Oprensning af eksisterende vandhuller – 20.000 kr.
Opmærksomheds punkter	Dele af digerene er vejledende udpeget som beskyttede jord- og stendiger og bør kun fjernes, hvis de ikke har kulturhistorisk værdi. Græsning bør foregå over så stor en del af året som muligt og uden tilskuds fodring. Både engfugle og grønbroget tudse foretrækker områder med ret lav og åben vegetation, så græsningstrykket skal ikke være for lavt.
Biodiversitets-synergier	Helårsafgræsning vil generelt gavne arter tilknyttet lysåbne naturtyper og specialistarter som eksempelvis møgbiller. Naturlig hydrologi vil være en fordel for insekter og padder.

Område id: 20 – Ravnebjerg Skov

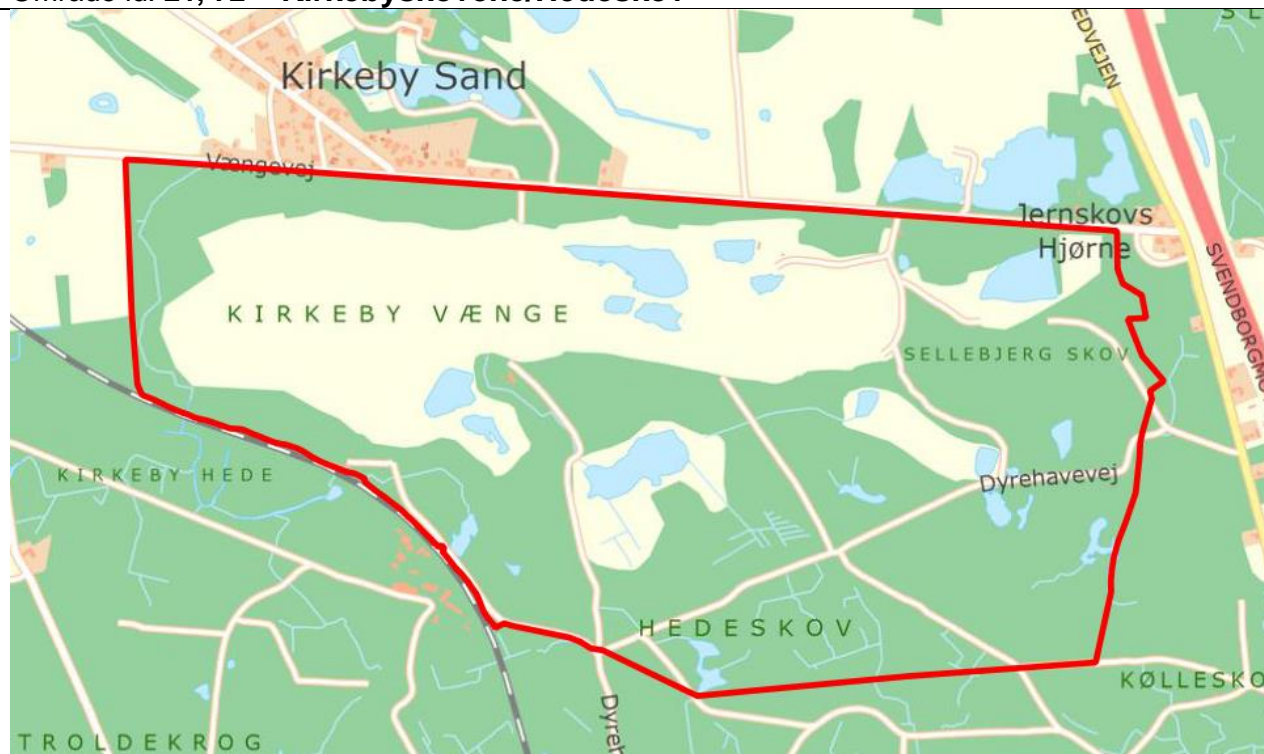
Oversigt over projektområdet vist med rød streg

Den sydligste del af hængesækken, hvor der flyver moseperlemorsommerfugl og vokser bl.a. blomstersiv, hvid næbfrø og liden soldug. Bemærk den begyndende tilgroning med birk.

Opsummeret	Området ligger Ravnebjerg Skov umiddelbart øst for Svendborgmotorvejen. Det centrale område er en hængesæk, der rummer arter, der er sjældne og truede på Fyn og på landsplan. Det bør sikres ved skånsom plejeindsats, at mosen ikke gror til med birk og andre vedplanter.		
Primære arter og naturtyper i fokus	Hængesæk. Moseperlemorsommerfugl, liden soldug, hvid næbfrø, blomstersiv.		
Øvrige fokus-arter og naturtyper	Øvrige arter knyttet til hængesæk. Hasselmus.		
Prioritering	Vigtig	Projektkategori	Nem
Begrundelse for prioritering	Aktive og velfungerende hængesække med stort set intakt flora og fauna er en sjældenhed i det danske landskab i dag. Derfor bør denne lokalitet sikres, så der ikke sker tab af de sjældne og truede arter, der findes i området i dag.		
Primære tiltag og sigte	<p>De primære tiltag i området handler om at sikre, at mosen ikke gror til, så de vigtige lysåbne forhold forringes.</p> <p>Det kan gøres ved skånsomt at rydde for opvækst af birk eller andre vedplanter, der etablerer sig på mosefladen. Det bør overvejes om der kan og bør åbnes mere op omkring området ved fældning.</p> <p>Ved lukning af grøfter som ledes til mosen, kan man sikre sig, at der ikke tilledes næringsrigt vand til mosen. Dette vil også afhjælpe eller i hvert fald bremse problematikken med tilgroning af vedplanter. Der ses ikke noget synligt afløb.</p> 		
Primære tiltag - Økonomi	Anlæg: Lukke grøfter – ca. 350 m, ca. 20.000 kr. Pleje af hængesæk, skånsom rydning af birk og udtagning, delvist manuelt – ca. 1,1 ha, 20.000-25.000 kr. Sandsynlig gentagelse.		
Sekundære tiltag og sigte	Levesteder for hasselmus forbedres med mere strukturel variation og evt. lysbrønde i skovpartier		
Sekundære tiltag - Økonomi	Evt. udlæg af køreplader af kr. 150 pr. løbende meter.		
Opmærksomhedspunkter	Af hensyn til flora og fauna skal rydninger og skovninger ske på anviste tidspunkter og gerne ske med let materiel evt. kombineret med køreplader.		
Biodiversitetssynergier	En indsats for de truede arter på hængesækken, vil også have positiv effekt på de øvrige mere almindelige arter tilknyttet naturtypen.		

Område id: 21, 72 – Kirkebyskovene/Hedeskov

Oversigt over projektområdet vist med rød streg

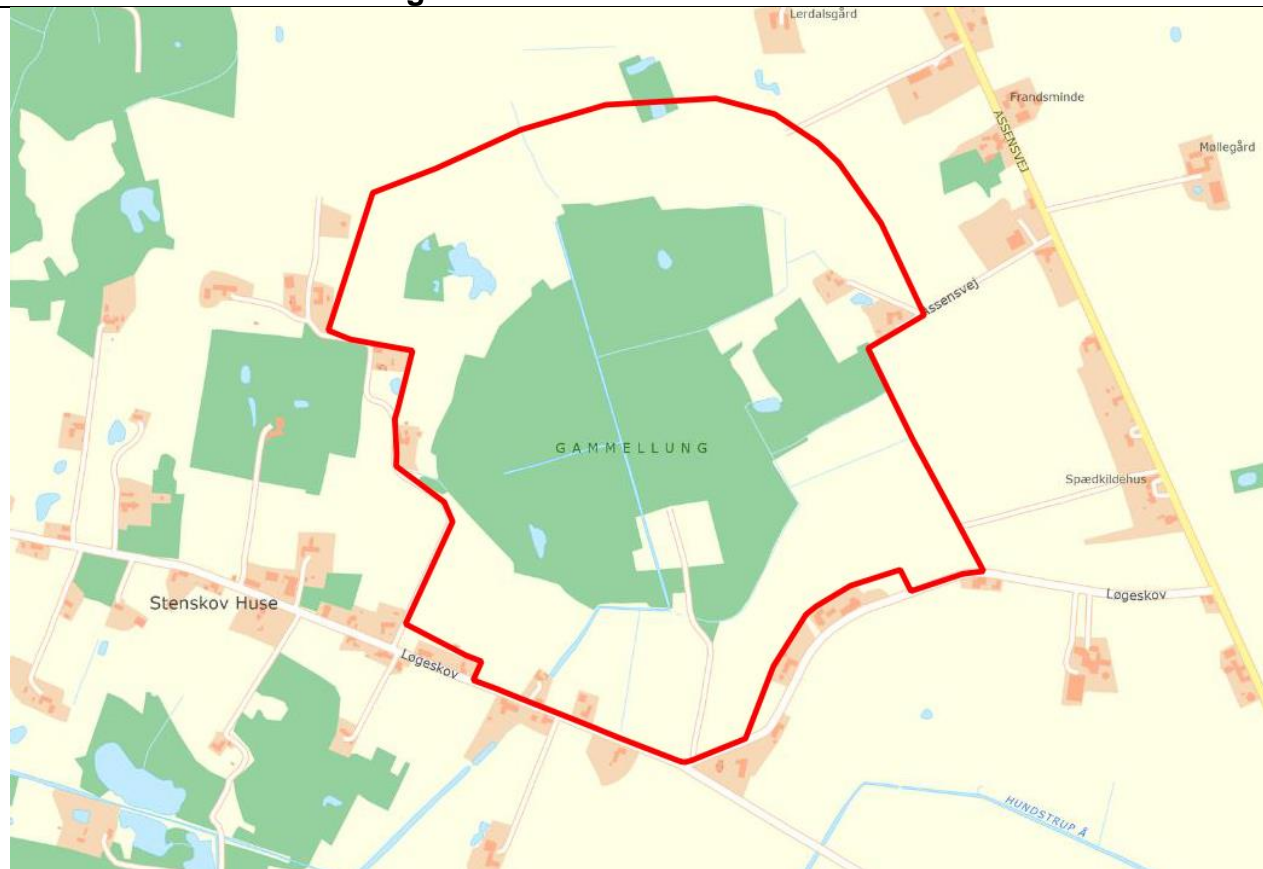

Hængesækken, der ligger umiddelbart sydøst for grusgraven. Moseperlemorsommerfugl flyver mest talrigt i den nordlige del af mosen, hvor der bl.a. vokser hjertelæbe, hvid næbfør, liden soldug og kongebregne. Bemærk den skarpe grænse mod det friskgrønne område i den sydlige del af mosen. Det er tilgroning med tagrør.

Opsummeret	Det overordnede projektområde er beliggende i Kirkebyskovene umiddelbart vest for Svendborgmotorvejen. Området huser en meget vigtig hængesæk med en lang række sjældne og truede arter. Grusgraven i den nordlige del af området kan på sigt blive en spændende naturlokalitet.		
Primære arter og naturtyper i fokus	Arter knyttet til hængesæk: hjertelæbe, moseperlemorsommerfugl, liden soldug, hvid næbfrø, kongebregne.		
Øvrige fokus-arter og naturtyper	Øvrige arter knyttet til hængesæk. Arter knyttet til de varme, tørre og næringsfattige forhold, der opstår i grusgraven. Hasselmus.		
Prioritering	Vigtig	Projektkategori	Nem
Begrundelse for prioritering	Området huser i dag en af de vigtigste hængesække på Fyn. Arter som moseperlemorsommerfugl og hjertelæbe er meget sjældne og deres levesteder er truede. En indsats i dette område kan være med til at sikre, at arterne kan bevares her.		
Primære tiltag og sigte	<p>De primære tiltag skal sikre, at kvaliteten af hængesækken bevares eller forbedres. Det inkluderer skånsom rydning af birk og andre vedplanter på den vestlige del og bekæmpelse af tilgroning med tagrør på den østlige del. Bekæmpelse af tagrør kan muligvis udføres med kontrolleret afbrænding i vintermånederne.</p> <p><i>Den røde streg viser det overordnede projektområde. De lilla områder viser de steder, der bør iværksættes tiltag.</i></p> <p>Udover plejeindsatsen i selve mosen, bør man ekstensivere skovdriften i selve skoven og lukke et antal grøfter for at sikre en mere naturlig hydrologi i skoven. Dette vil også sikre, at der ikke ledes næringsrigt vand til mosen og dermed bremse tilgroning med vedplanter. Det skal ligeledes sikres at grusgraven ikke betyder lavere vandstand i mosen.</p> <p>Efterbehandlingsplan for den store grusgrav i den nordlige del af området bør sikre, at området efterlades til naturformål med fokus på varme, tørre og næringsfattige forhold, når graveaktiviteterne er afsluttet.</p>		
Primære tiltag - Økonomi	<p>Anlæg: Lukke grøfter – ca. 1.600 m, 90.000-100.000 kr. Skånsom bekæmpelse af birk på mosefladen – ca. 1,5 ha, 30.000-35.000 kr. Kontrolleret afbrænding af tagrør på mosefladen – ca. 1,5 ha. 20.000 kr.</p> <p>Erstatning: Evt. ekstensivering af skovdrift.</p>		

Sekundære tiltag og sigte	Levesteder for hasselmus. Rydning af busklag i skoven bør indstilles. Dette inkluderer også brombærkrat o.lign.
Sekundære tiltag - Økonomi	Levesteder for hasselmus forbedres med mere strukturel variation og evt. lysbrønde i skovpartier. Evt. anvendelse af køreplader ved rydning på mosefladen.
Opmærksomheds punkter	Af hensyn til flora og fauna skal rydninger og skovninger med let materiel evt. kombineret med køreplader af kr. 150 pr. løbende meter.
Biodiversitets-synergier	Sikring af hængesækkens kvalitet som levested vil være en stor gevinst for alle arter knyttet til denne sjældne naturtype. Stop af skovdrift vil generelt gavne de arter, der er tilknyttet gamle træer og dødt ved. Naturlig hydrologi vil være en fordel for insekter og andre arter knyttet til mere fugtige skovmiljøer.

Område id: 25 – Gammellung

Oversigt over projektområdet vist med rød streg

Et typisk område i Gammellung, lige i kanten af en af de mange gamle gravebaner. Området er vokset til med en lang række løvtræer og på toppen, hvor tørvegravningen ikke har været så udtalt, står kongebregne, der har en fin bestand i området.

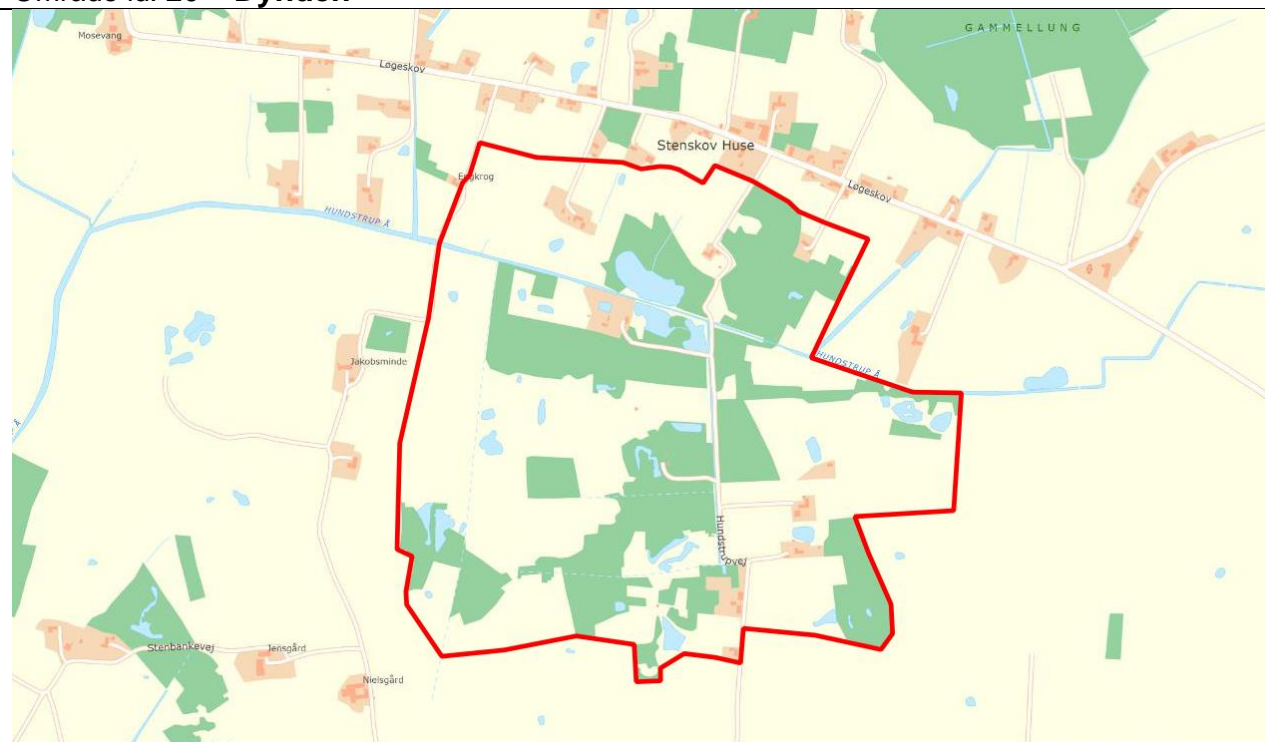

Opsummeret	<p>Gammellung er et område, der består af en gammel tørvemose, der i dag er helt skovbevokset. Den bærer tydeligt præg af tidligere tiders omfangsrige tørvegravning på stedet.</p> <p>I 2015 udarbejdede Aglaja en plejeplan for området. Dette indsatsforslag følger i høj grad anbefalingerne fra Aglajas plejeplan.</p>		
Primære arter og naturtyper i fokus	<p>Genetablering af en tørvedannende mose og de arter, der er knyttet til skovbevoksede moser, f.eks. kongebregne.</p>		
Øvrige fokus-arter og naturtyper	<p>Udvikling af §3-natur udenfor selve mosen. Desuden padder, især springfrø.</p>		
Prioritering	Middel	Projektkategori	Nem
Begrundelse for prioritering	<p>Området har tidligere været en ret stor højmoser. Naturindholdet i dag er fint og der er et stort potentiale for udvikling af en tørvedannende mose, der med tiden (århundreder) vil blive til højmoser igen.</p>		
Primære tiltag og sigte	<p>Gammellung er en gammel højmoser, der er blevet drænet og afgravet i sin hele sin udstrækning. Siden tørvegravningens afslutning, er mosen groet helt til, primært med birk, men også mange andre løvtræer. Der løber en ringkanal omkring den gamle højmoser, der løber flere grøfter inde i mosen og især en stor nord-sydgående grøft er stadig vandførende og har formentlig stadig væsentlig drænende effekt på mosen.</p> <p>For at sikre områdets mulighed for at udvikle sig til en tørvedannende mose igen, skal vandstanden hæves. Det bør derfor undersøges, hvilke grøfter, der er ansvarlige for den fortsatte dræning af området. Dette vurderes at kunne gøres ved en forholdsvis simpel opmåling samt en hydrologisk vurdering. Grøfterne bør lukkes så vandet kan blive tilbageholdt i mosen og vandstanden hæves på den måde. Det skal samtidig sikres, at der ikke bliver ledt næringsrigt vand til mosen. Dette er for at undgå yderligere næringspåvirkning. Af samme årsag bør man udlægge dyrkningsfrie bufferzoner omkring mosen på de steder, hvor agerjorden i dag grænser helt op til.</p>		
			
	<p><i>Den røde streg viser det overordnede projektområde. Udlæg af dyrkningsfrie bufferzoner er vist med skraveret lilla.</i></p>		

Primære tiltag - Økonomi	<p>Anlæg: Undersøgelse af mosens hydrologi (opmåling og statisk model) og efterfølgende simpelt detailprojekt for at genoprette hydrologien.</p> <p>Erstatning: Udlæg af ca. 6 ha. dyrkningsfri bufferzone – estimeret 350.000-400.000 kr. Kan muligvis sikres via græsningsaftaler som nævnt under sekundære tiltag. Hvis opkøb, da ca. 210.000 kr./ha.</p>
Sekundære tiltag og sigte	<p>For at sikre en gunstig naturudvikling på de nuværende §3-områder udenfor selve Gammellung, bør man iværksætte græsning. Det er muligt at lave en hegning, der går hele vejen rundt om mosen og inkluderer alle §3-arealer, der grænser op til mosen. Samtidig indeholder hegningen en del arealer, der har et vist udviklingspotentiale og vil kunne blive til god §3-natur på sigt. Hegningen kan også inkludere de bufferzoner, der udlægges omkring selve mosen. Hegningen inkluderer også hele mosen.</p> <p><i>Den foreslåede hegning er vist med gul streg. Et par vandhuller med kraftig vedplanteopvækst er også vist.</i></p> <p>For paddernes vedkommende er der fine bestande af flere arter i området. Man kan overveje at rydde vedplanter omkring vandhullerne – særligt mod syd - og sikre, at de græssende dyr har adgang til dem, man bør stoppe med fodring og opdræt af ænder og man bør sikre sig, at der ikke bliver udsat fisk.</p>
Sekundære tiltag - Økonomi	<p>Anlæg: Hegning – ca. 3.450 m om 52 ha. 105.000 kr. Dertil kommer rydning af hegnslinje, opsætning af solcelle til strøm mm., typisk i samme prisleje. Samlet estimeret til ca. 210.000 kr. Rydning af vedplanter omkring to vandhuller – 25.000 kr.</p>
Opmærksomheds punkter	<p>Flere af grøfterne i og omkring mosen er registreret som §3-vandløb. De kan altså ikke bare lige lukkes. Lukning af grøfter bør ske som følge af en grundig undersøgelse af mosens hydrologi. Græsning bør foregå over så stor en del af året som muligt og uden tilskuds fodring. Græssende dyr bør som udgangspunkt ikke få ormemedler op til eller mens de er på arealet, da det kan have store negative konsekvenser for gødningsfaunaen.</p>

Biodiversitets- synergier	Helårsgræsning vil generelt gavne arter tilknyttet lysåbne naturtyper og specialistarter som eksempelvis møgbiller. Naturlig hydrologi vil være en fordel for udvikling af våde eller fugtige naturtyper, samt bl.a. for padder.
--------------------------------------	--

Område id: 26 – Dynden

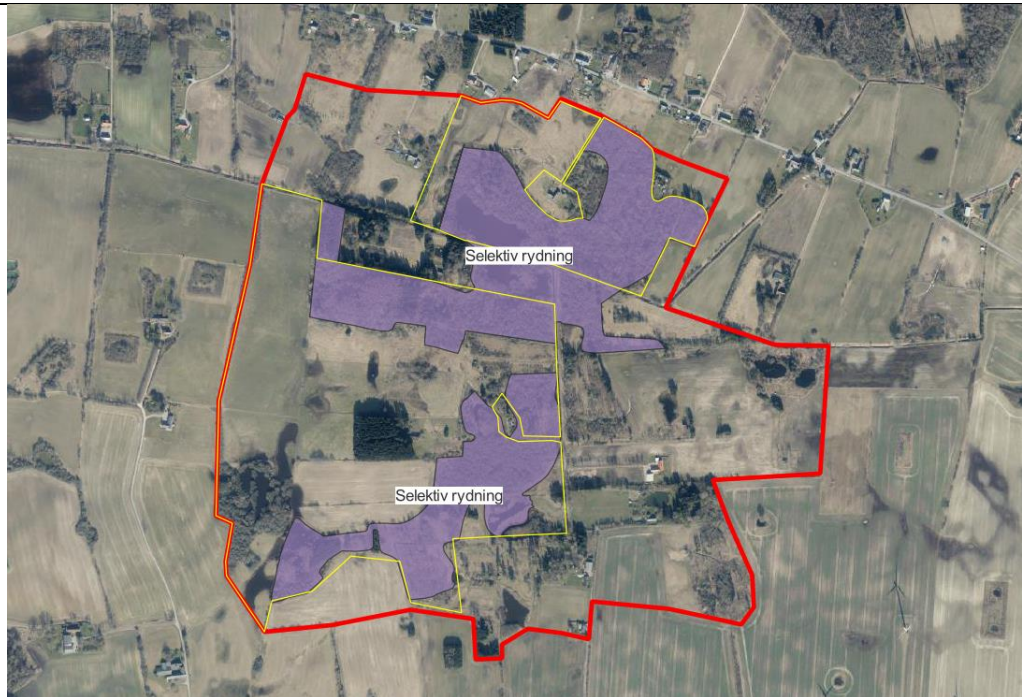

Oversigt over projektområdet vist med rød streg

Centralt i området ligger flere lysåbne arealer omgivet af pilekrat. Området indeholder stadig fine botaniske værdier, der viser et stort potentiale for god naturudvikling.

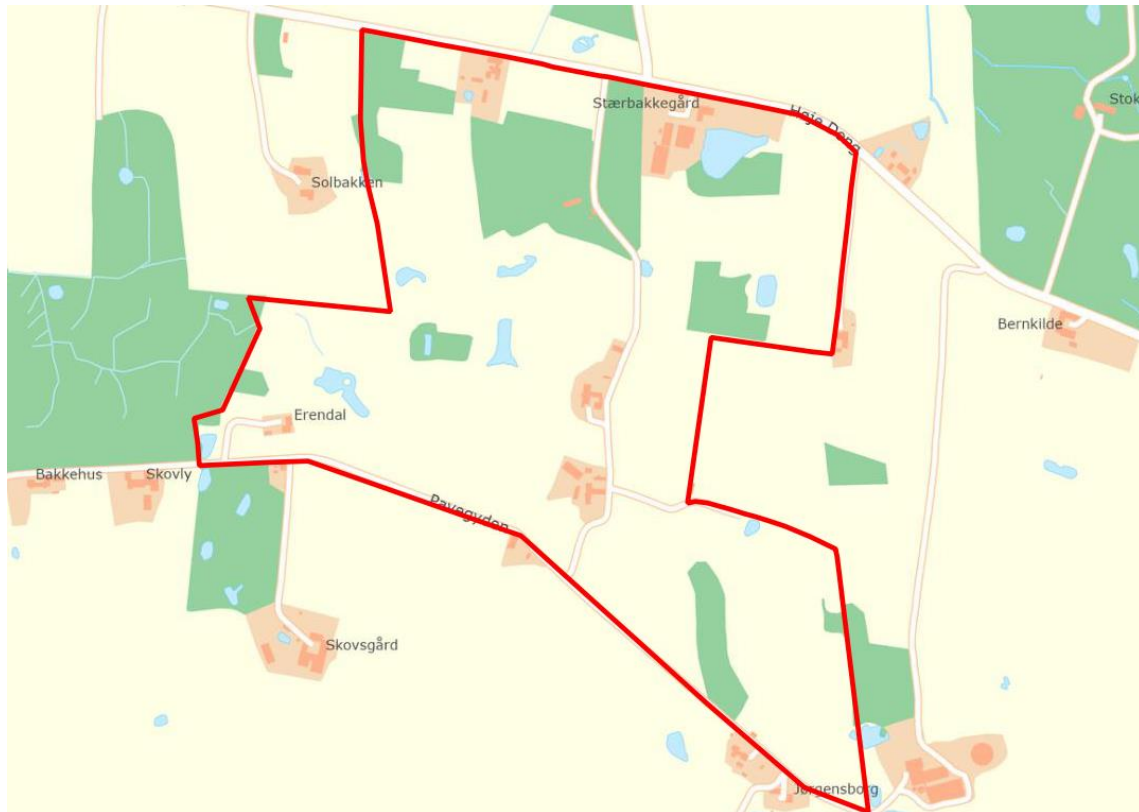
Opsummeret	<p>Dynden er et område, der består af en mosaik af skovbevoksede moser, enge, søer, agerland og bebyggelse med tilhørende haver.</p> <p>I 2015 udarbejdede Aglaja en plejeplan for området. Dette indsatsforslag følger i høj grad anbefalingerne fra Aglajas plejeplan.</p>		
Primære arter og naturtyper i fokus	Arter knyttet til sumpskove og lysåbne fugtige enge og moser.		
Øvrige fokus-arter og naturtyper	Padder		
Prioritering	Middel	Projektkategori	Middel
Begrundelse for prioritering	Området har et vist naturindhold i dag og med de rette forvaltningsmæssige tiltag, kan området over tid blive et meget spændende naturområde.		
Primære tiltag og sigte	<p>I plejeplanen fra 2015 lister Aglaja en lang række generelle tiltag, som bl.a. inkluderer rydning af vedplanter omkring paddeegnede vandhuller, ophør med udsætning, fodring og opdræt af ænder, sikring af at der ikke er forbindelse mellem vandløb og vandhuller og at vand fra vandløb ikke oversvømmer terrestriske naturtyper. Vand fra vandløbet er formentlig meget næringsrigt og oversvømmelse vil indebære en risiko for eutrofiering af de terrestriske naturtyper og dermed forhindre udviklingen af god natur.</p> <p>Mere konkrete tiltag handler om selektiv rydning i de skovbevoksede moser, hvor arealer med især birk med fordel kan tyndes, så man opnår en lysåben skov. Våde pilekrat bør ikke ryddes. De selektive rydninger bør følges op af græsning. Man kan også overveje at veteranisere træer i områderne for at skabe mere dødt ved i området. Det er ikke alle dele af de udpegede områder, der bør ryddes i. Det bør vurderes ved en nærmere undersøgelse.</p> <p>Dette forslag indeholder to hegninger, en nord for vandløbet og en syd for vandløbet. Hvis det er muligt, bør man forsøge at binde disse hegninger sammen. Hegningen mod syd inkluderer de botanisk set mest interessante områder, der vil kunne fungere som kildepopulation til naboarealer, hvis de samles i en fold, hvor dyrene kan stå for frøspredningen inden for heget.</p> <p>Flere af områderne virkede meget tørre ved besigtigelsen i september 2022. Det giver mistanke om, at der sker dræning af arealerne, selvom der ikke nævneværdige synlige grøfter i området. Det bør undersøges, om det er muligt at standse dræning og dermed tilbageholde vand i området. Det vil være et godt skridt på vejen mod en positiv naturudvikling i Dynden.</p>		

Den røde streg viser det overordnede projektområde. Den gule streg viser to mulige fremtidige hegnslinjer, en nord for vandløbet og en syd for vandløbet. Lilla markering viser områder, hvor man bør foretage selektiv rydning.

Primære tiltag - Økonomi	Anlæg: Hegning – ca. 3.300 m om 38 ha. og 2.200 m om ca. 12,5 ha. – samlet 5.500 m. Estimeret omkostning 165.000 kr. Dertil kommer rydning af hegnslinje, opsætning af solcelle til strøm mm., typisk i samme prisleje. Samlet estimeret til ca. 330.000 kr. Dyr – skaffes ved græsningsaftaler Selektiv rydning på dele af de udpegede 25 ha, 100-200.000 som dog kan (delvist) modsvares med træets værdi.
Sekundære tiltag og sigte	Man bør også iværksætte en indsats for bekæmpelse af invasive arter, særligt kæmpe-bjørneklo.
Sekundære tiltag - Økonomi	Bekæmpelse af kæmpe-bjørneklo, 30-50.000 kr. af flere omgange/sæsoner alt efter ønsket metode.
Opmærksomheds punkter	Græsning bør foregå over så stor en del af året som muligt og uden tilskuds fodring. Græssende dyr bør ikke få ormemedler op til og under deres ophold på arealerne, da det kan have stor negativ effekt på gødningsfaunaen.
Biodiversitets-synergier	Selektiv rydning af de skovbevoksede moseområder vil også være en fordel for en lang art, der er knyttet til lysåbne skovmoser, ligesom en øgning af mængden af dødt ved vil være en gevinst for insekter, svampe og fugle. Helårsgræsning vil generelt gavne arter tilknyttet lysåbne naturtyper og specialist-arter som eksempelvis møgbiller. Naturlig hydrologi vil være en fordel for insekter og padder.

Område id: 28, 46 – Høje Dong

Oversigt over projektområdet vist med rød streg

Det centrale område, der husede den sidste bestand af engblomme i Svendborg Kommune. Området lider af næringspåvirkning og kraftig tilgroning, men rummer også pletvist stadig fine arter som vellugtende gulaks, tormentil, trævlekrone, maj-gøgeurt og dynd-padderok.

Opsummeret	Området er beliggende i den nordlige del af Svendborg Kommune. Den centrale del af området består af et lille naturområde på knap 3 ha. Det var tidligere været et fint overdrev og med rigkær i bunden. Området er kendt som det sidste kendte levested for engblomme i Svendborg Kommune. Området huser stadig fine arter knyttet til rigkær og overdrev, men de holder ikke til tilgroningen meget længere, så en indsats i kerneområdet bør være akut. Man kan efterfølgende søge at udvide området, så det får sammenhæng med nærliggende naturområder.		
Primære arter og naturtyper i fokus	Arter tilknyttet rigkær og overdrev. Engblomme, måske findes den stadig vegetativt i området.		
Øvrige fokus-arter og naturtyper			
Prioritering	Vigtig	Projektkategori	Nem
Begrundelse for prioritering	Området har et vist naturindhold i dag og med de rette forvaltningsmæssige tiltag, kan området over tid blive et meget spændende naturområde. Her er tale om en mulighed for at redde de sidste rester af en spændende rigkærsvegetation i en del af kommunen, hvor der ellers er adskillige kilometer til nærmeste bestand af flere af arterne.		
Primære tiltag og sigte	<p>Den primære indsats bør bestå i at få etableret græsning på det lille centrale område med de sidste rester af rigkærsflora. Den del af området er mindre end 3 ha, men en plejeindsats er akut, hvilket også illustreres af, at Svendborg Kommune har lavet samme vurdering ved deres besigtigelser i både 2012 og 2019.</p> <p>Engblomme er sidst set på arealet i 2000, men det kan nok ikke fuldstændig udelukkes, at den findes vegetativt i området og potentielt kan sprede sig igen, hvis den rette pleje iværksættes. Desværre er engblomme formentlig ret kortlivet i frøbanken og hvis den ikke har blomstret og sat frø i 20+ år, er det usandsynligt, at den kan spire fra frø i jorden. Samtidig er arten knyttet til engblommeflue, som ligeledes skal være til stede for at sikre artens livscyklus.</p>		
			
	<p><i>Den røde streg viser det overordnede projektområde. Den gule streg viser en mulig fremtidig hegnslinje, der vil sikre afgræsning af det centrale område.</i></p>		

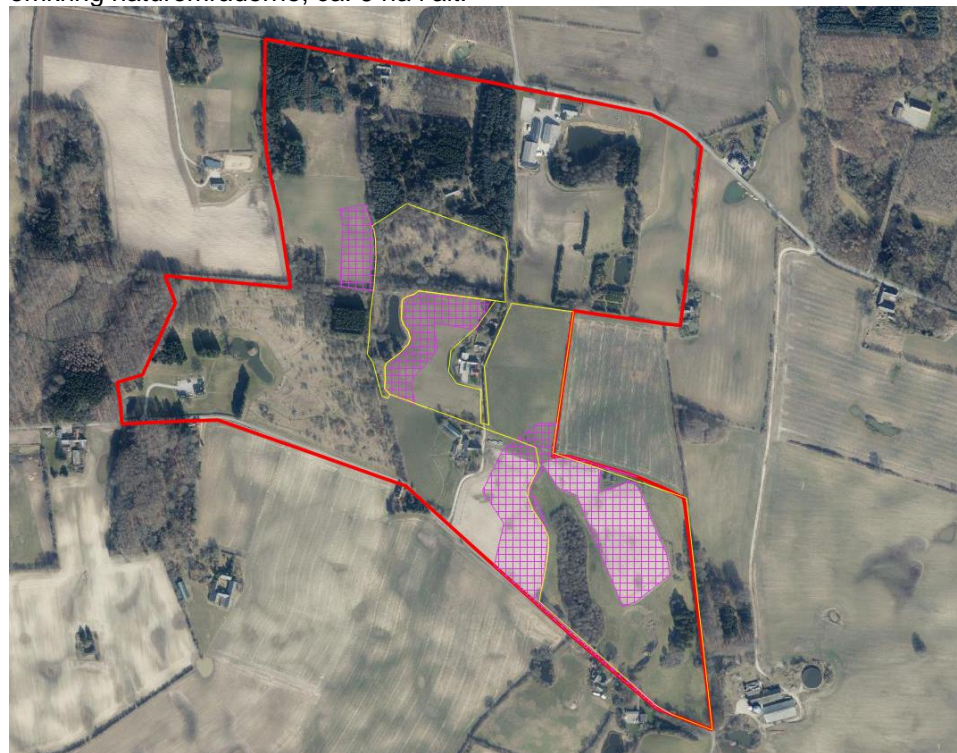

<p>Primære tiltag - Økonomi</p>	<p>Anlæg: Hegning – et lille område på ca. 2,8 ha. Hegnslinje på ca. 920 m, 30.000 kr. Dertil rydning af hegnlinje, opsætning af solcelle til strøm mm., typisk i samme prisleje. Samlet estimeret til ca. 60.000 kr. Dyr – ganske få, sandsynlig græsningsaftale.</p> <p>Erstatning/opkøb: Udlæg af bufferzone – 1,8 ha. Ved køb ca. 350.000-400.000 kr., ved erstatning ca. 110.000 kr.</p>
<p>Sekundære tiltag og sigte</p>	<p>Forbinde det lille centrale område med de omgivende naturarealer for at sikre mulighed for større robusthed. Mod øst kan det f.eks. bindes sammen med §3-eng og overdrev i udvidelse af folden på 11 ha. Mod nord og vest kan det bindes sammen med skov og lysåbne arealer i en udvidelse på ligeledes ca. 11 ha. I alt potentielt ca. 25 ha.</p> <p><i>Forslag til udvidelse af hegning mod nord og vest</i></p>

Forslag til udvidelse mod øst, så området forbindes med overdrevarsareal i det sydøstlige hjørne af projektområdet. Det vil kræve etablering af færiste, hvor hegningen krydser grusvejen, der fører til ejendommene nord for.

For at forhindre yderligere tab af næringsstoffer fra dyrkede marker til de naturområder, der er truet af tilgroning, kan man overveje at udlægge bufferzoner omkring naturområderne, ca. 6 ha i alt.

Forslag til udlæg af bufferzoner omkring naturområder, der er sårbare overfor belastning med næringsstoffer.

Sekundære tiltag - Økonomi	<p>Anlæg: Hegning – mod øst yderligere ca. 2.000 m hegnslinje, 60.000 kr. Mod nord og vest yderligere 1.800 m hegnslinje 55.000 kr. Dertil rydning af hegnslinje, opsætning af solcelle til strøm mm., typisk i samme prisleje. Ved gennemførelse af begge udvidelser til én stor hegning, da samlet estimeret til ca. 230.000 kr.</p> <p>To færste i grusvej ved etablering af den østlige udvidelse, 40-60.000 kr.</p> <p>Erstatning/opkøb: Udlæg af yderligere ca. 6 ha buffer, ca. 360.000/1.250.000 kr.</p>
Opmærksomheds punkter	Plejeindsatsen bør tilstræbe hurtigst muligt at få standset tilgroningen af det centrale område. Hvis der etableres større folde, bør græsningen foregå over så stor en del af året som muligt og uden tilskuds fodring.
Biodiversitets-synergier	Helårsafgræsning vil generelt gavne arter tilknyttet lysåbne naturtyper og specialistarter som eksempelvis møgbiller. Et større sammenhængende område vil gøre naturen mere robust og knap så sårbar overfor randeffekter, som f.eks. tab af næringsstoffer fra nærliggende marker.

Område id: 52 – Høllehoved, Drejø

Oversigt over projektområdet vist med rød streg

Den centrale del af Høllehoved. Et strukturelt rigtig fint overdrev med spredte buske, diger med sydvendte skråninger og masser af blomster.

Opsummeret	Området består af den nordøstlige del af Drejød og rummer bl.a. en del strandeng og overdrev. Indsatser bør fokusere på at genskabe naturlig hydrologi på de lavtliggende dele af arealet, mens overdrev på de lidt højere dele bør bevares. En indsats for grønbroget tudse kan være etablering af vandhuller eller oprensning af eksisterende.		
Primære arter og naturtyper i fokus	Udvikling af strandeng og etablering af vandhuller til padder.		
Øvrige fokus-arter og naturtyper	Engfugle, botanik		
Prioritering	Middel	Projektkategori	Nem
Begrundelse for prioritering	Området huser ingen eller kun ganske få truede arter, men har alligevel et godt naturindhold i dag og med de rette forvaltningsmæssige tiltag, kan området over tid blive et meget spændende strandengsområde, der ligger i forbindelse med et højereliggende overdrev med mange fine strukturer. Det er også muligt at gøre en indsats for grønbroget tudse.		
Primære tiltag og sigte	<p>Området fremstår strukturelt ret fint i dag, men man bør fokusere på at få etableret en mere naturlig hydrologi på de lavtliggende dele af arealet. Dette gøres ved at fjerne eller i det mindste gennembyrde diget to steder. De indre diger mod syd, bør sikre ejendommene her.</p> <p>Området bør samtidig bindes sammen til en stor fold med græsning så stor en del af året, som muligt.</p> <p><i>Den røde streg viser det overordnede projektområde. Den gule streg viser en mulig fremtidig hegnslinje. Der er desuden markeret to diger, der kan fjernes eller gennembyrdes for at sikre en mere naturlig hydrologi.</i></p> <p>Grønbroget tudse yngler på Drejød, så en indsats for arten på Høllehoved vil formentlig kunne styrke metapopulationen på øen. Det kan f.eks. være etablering af et eller flere nye vandhuller eller oprensning af eksisterende.</p>		

Forslag til indsatsområde for grønbroget tudse.

Primære tiltag - Økonomi

Anlæg:

Hegning – 4,1 km hegnslinje om 41 ha., ca. 130.000 kr. Dertil rydning af hegnslinje, opsætning af solcelle til strøm mm., typisk i samme prisleje. Samlet estimeret til ca. 260.000 kr.

Såfremt det vurderes, at hegn ikke er nødvendigt mod kystlinjen, eller elektroniske halsbånd kan anvendes, er det også en mulighed og vil sænke anlægsudgifterne til hegningen betragteligt.

Fjerne diger – ca. 700 m. vurderet ca. 1500 m³, hvis bortkøres ca. 1 km. 120.000 kr. Alternativt bryder digerene på udvalgte strækninger, hvilket reducerer omkostningen betragteligt. Da ca. 70.000 kr.

Sekundære tiltag og sigte

Vandhul(ler) til grønbroget tudse.

Sekundære tiltag - Økonomi

Anlæg:

Grave vandhul(ler) til grønbroget tudse – 4 stk. 80.000-100.000 kr.

Opmærksomheds punkter

Dele af digerene på Høllehoved er vejledende udpeget som beskyttede jord- og stendiger og bør kun fjernes, hvis de ikke har kulturhistorisk værdi. Det gælder dog ikke de diger, der er foreslået ovenfor. Da udpegningen kun er vejledende, bør det dog undersøges, om de udpegede diger er omfattet af beskyttelsen.

Der er tidligere registeret stor vandsalamander i to af vandhullerne på Høllehoved. Ved evt. oprensning bør man være opmærksom på, at man ikke kommer i konflikt med bilag IV-beskyttelsen.

Græsning bør foregå over så stor en del af året som muligt og uden tilskudsfordring. Både engfugle og grønbroget tudse foretrækker områder med ret lav og åben vegetation, så græsningstrykket skal ikke være for lavt.

Biodiversitets-synergier

Helårsgræsning vil generelt gavne arter tilknyttet lysåbne naturtyper og specialistarter som eksempelvis møgbillen. Naturlig hydrologi vil være en fordel for insekter og padder.

Område id: 54, 74 – Drejø Vest

Oversigt over projektområdet vist med rød streg

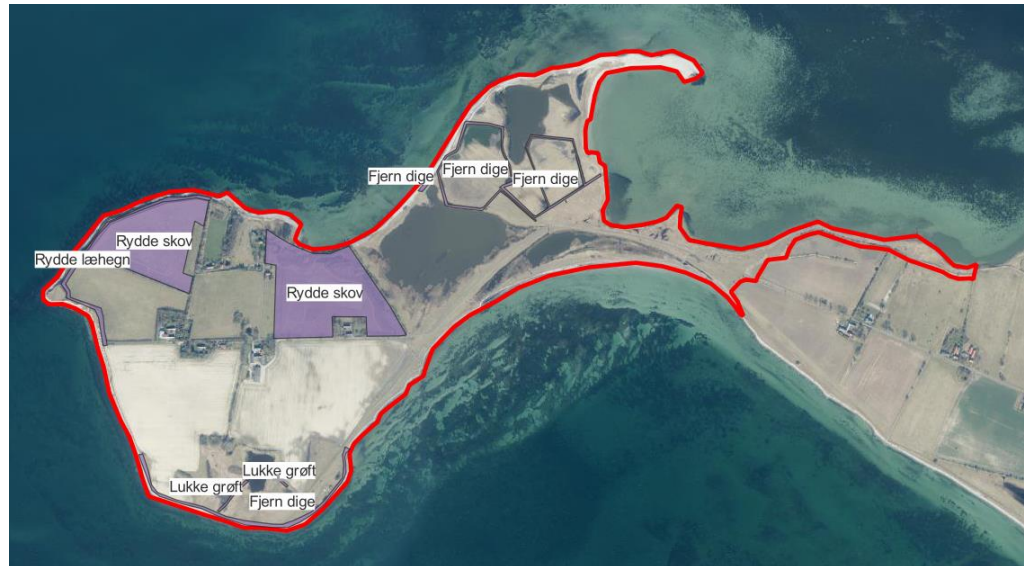

Det store strandengsområde i den vestlige del af Drejø, juni 2022. Området fremstår uden græsning.

Opsummeret	<p>Området er beliggende i den vestlige ende af øen Drejø. Det består i dag af strandenge i den østlige del og højere jorde med landbrugsdrift og skovrejsning i den vestlige del. Længst mod vest falder Drejø Klint brat 10 meter ned mod havet. Hele området bør indgå i en samlet fold på ca. 110 ha, hvor beboelsesejendommene er hegnet fra og adgangen til dem, er sikret med færister.</p> <p>De to arealer med relativt ny skovrejsning er fredskovspligtige. Der bør tyndes kraftigt i nyplantningerne, så der efterlades et åbent landskab med mindre lunde.</p> <p>Læhegn langs klinten bør ryddes, så klinten ikke længere stabiliseres af planternes rødder.</p>		
Primære arter og naturtyper i fokus	<p>Naturtypekarakteristiske arter for overdrev og strandeng.</p> <p>Blandt insekterne er det især de sjældne bier vægmaskebi, klintjordbi og dens parasit frynset hvepsebi. For planterne er det vigtigt at sikre, at levestederne for strandnellige langs sydkysten ikke gror til.</p>		
Øvrige fokus-arter og naturtyper	<p>Vadefugle og terner.</p>		
Prioritering	Vigtig	Projektkategori	Svær
Begrundelse for prioritering	<p>Især klinten rummer væsentlige naturværdier i form af flere sjældne bier. De lysåbne, varme forhold er betinget af den dynamik, der naturligt opstår når klinten får lov at blive eroderet af havet.</p> <p>Arealerne med strandeng i den østlige og sydlige del af området rummer et stort udviklingspotentiale.</p>		
Primære tiltag og sigte	<p>Hele den vestlige del af Drejø samles i en stor fold på ca. 110 ha. Det vil forbinde strandengene med det højereliggende land mod vest og sikre, at dyrene har både våde og tørre arealer at færdes på. Det vil betyde udtag af ca. 36,1 ha. landbrugsjord, hvor der enten skal laves en græsningsaftale eller jorden skal opkøbes.</p> <div data-bbox="411 1093 1437 1688" data-label="Image"> </div> <p><i>Den røde streg viser det overordnede projektområde. Den gule streg viser en mulig fremtidig hegnslinje. Bemærk, at beboelsesejendommene er hegnet fra. Adgang til ejendommene sker via to færister.</i></p> <p>I den vestlige ende af øen findes et læhegn, der løber langs toppen af Drejø Klint. Læhegnet stabiliserer klinten og forhindrer eller mindsker den naturlige dynamik med jævnlige skred, som er så vigtig for de sjældne biarter, der findes på klinten. Derfor bør læhegnet ryddes, med mindre der findes biologisk særligt værdifulde partier, som i så fald kan bevares.</p>		

I de to skovrejsninger bør der tyndes meget ud, så det ender som et landskab med små lunde i et ellers åbent terræn. I de lavereliggende dele af området, bør der fjernes diger og lukkes græfter, så der kommer forbindelse mellem strandsøerne og havet og strandengene genvinder den naturlige hydrologi.

Primære tiltag - Økonomi

Anlæg:

Hegning – ca. 11,5 km hegnslinje om 110 ha. 350.000. Dertil rydning af hegnslinje, opsætning af solcelle til strøm mm., typisk i samme prisleje. Samlet estimeret til ca. 700.000 kr.

Såfremt det vurderes at hegn ikke er nødvendigt mod kystlinjen, eller elektroniske halsbånd kan anvendes, er det også en mulighed, der vil nedbringe anlægsomkostningerne ved hegningen betydeligt.

Dyr – ved helårsgræsning ca. 30-35 dyr af størrelse som islandsk hest. Vurderet købsomkostning 400-700.000. Kan måske skaffes ved græsningsaftale.

Færister – 2 stk. 50.000 kr.

Låger – et par stykker. 10.000 kr.

Lukke grøft – ca. 190 m, ca.11.500 kr.

Fjerne, eller bryde diger – ca. 2.600 m. 1.500.000/260.000 kr. Vil yderligere fordyres ved behov for køreplader eller etablering af interimvej.

Rydde læhegn – 760 m, 20.000 kr.

Delvis rydning af nyplantet skov – ca, 12,5 ha. 150.000 kr.

Erstatning/opkøb:

Ophør af landbrugsdrift på 36,1 ha. Ved erstatning, da ca. 2.200.000 kr. Ved opkøb, da ca. 6.300.000-6.350.000 kr.

Sekundære tiltag og sigte

Etablering af informationstavler.

Projektet kan underopdeles og da bør særligt arealerne mod øst og vest prioriteres.

Særligt arealer mod vest bør udtages af omdrift og mod øst skal der sikres græsning.

Sekundære tiltag - Økonomi

Anlæg:

Etableringer af 3-4 informationstavler – 25.000 kr.

Opmærksomheds punkter

Skovrejsningsarealerne er i dag fredskov. Der skal søges dispensation til græsning i fredskov, hvis projektet skal realiseres.

Der bør udføres en grundig botanisk baselinemonitering inden projektet sættes i gang. Efter projektets start gentages botanisk kortlægning hvert 5. år for at følge arealernes udvikling.

	<p>Græssende dyr bør som udgangspunkt ikke behandles med ormemedler af hensyn til gødningsfaunaen, hvor mange arter er sårbare overfor medicinrester i gødningen. Flere af digerne nævnt her er vejledende udpeget som beskyttede jord- og stendiger. Digerne bør kun fjernes, hvis de ikke har nogen kulturhistorisk værdi eller beskytter adgangsvejen til beboelsesejendommene.</p>
Biodiversitets-synergier	<p>Nedlæggelse af diger vil sikre et langt mere dynamisk samspil mellem havet og strandengen til glæde for de arter, der er knyttet til det særlige miljø, der findes her i overgangen mellem salt og ferskt. Sikring af klintens dynamiske udfoldelse vil betyde en kontinuert tilgang af egnede levesteder for de sjældne bier, der lever på Drejøl Klint, samt øvrige arter knyttet til denne naturtype.</p>

Område id: 61 – Skarø Syd

Oversigt over projektområdet vist med rød streg

Lavtliggende engområde lige bag diget i den østlige del af området, Skarø juni 2022. Bedre hydrologisk sammenhæng med havet vil forbedre udviklingspotentialer for strandeng på øen.

Opsummeret	<p>Området er beliggende på den sydlige del af Skarø. Det består i dag af afgræssede enge og højereliggende jorde med høslet.</p> <p>Det foreslåede område bør indgå i en samlet fold på ca. 40 ha, hvor beboelsesejendommene er hegnet fra. Græsning bør foregå på hele det samlede areal.</p> <p>De lavereliggende dele af området er beskyttet af diger, som begrænser den naturlige hydrologi. Andre diger sikrer i rigelig grad baglandet jf. analyse i Scalgo. De "overflødige" diger bør fjernes, så områdets strandenge får større mulighed for at udvikle sig fremadrettet.</p>		
Primære arter og naturtyper i fokus	<p>Engfugle som klyde, ryle, rødben og padder som grønbroget tudse, med særligt fokus på yderligere etablering af naturlig hydrologi og nye vandhuller.</p>		
Øvrige fokus-arter og naturtyper	<p>Stilket kilebæger, uldhale, <i>Apion carduorum</i></p>		
Prioritering	<p>Middel</p>	<p>Projektkategori</p>	<p>Middel</p>
Begrundelse for prioritering	<p>Området har et nogenlunde godt naturindhold i dag og med de rette forvaltningsmæssige tiltag, kan området over tid blive et meget spændende strandengsområde.</p>		
Primære tiltag og sigte	<p>Hele den sydlige del af Skarø samles i en stor fold på ca. 40 ha. I den sydøstlige del af området findes flere diger, som bør fjernes for at sikre en bedre hydrologisk forbindelse mellem engene og havet. Det vil forbedre muligheden for udvikling af en spændende strandeng til fordel for den karakteristiske strandengsflora og for de øvrige arter, der er knyttet til strandenge og strandsøer.</p> <p>Svendborg Kommune har i dag en græsningsaftale med fokus på engfugle på dele af arealet. Denne græsningsaftale bør søges udvidet til at inkludere det samlede areal.</p> <div data-bbox="411 1070 1433 1653" data-label="Image"> </div> <p>Den røde streg viser det overordnede projektområde. Den gule streg viser en mulig fremtidig hegnslinje. Bemærk, at beboelsesejendommene er hegnet fra. Mod øst ses de diger, der bør fjernes.</p> <p>Området rummer formentlig stadig ynglende grønbroget tudse, selvom arten ikke er registreret netop her siden 2010. Skulle den være væk fra området, findes den heldigvis stadig på den nordlige del af øen. Dermed vil en indsats for grønbroget tudse i området kunne styrke metapopulationen på øen. Fjernelsen af digerne vil betyde en mere naturlig hydrologi i området, som også vil komme grønbroget tudse til gode. Derudover kan man grave nye vandhuller til arten.</p>		

	 <p>Forslag til indsatsområder for grønbroget tudse.</p>
Primære tiltag - Økonomi	<p>Anlæg: Hegning – ca. 5 km om 39 ha, 150.000 kr. Dertil kommer rydning af hegnslinje, opsætning af solcelle til strøm mm., typisk i samme prisleje. Samlet estimeret til ca. 300.000 kr. Såfremt det vurderes at hegn ikke er nødvendigt mod kystlinjen, eller elektroniske halsbånd kan anvendes, er det også en mulighed. Dette vil sænke anlægsudgifterne betragteligt. Dyr – der forventes at kunne skabes græsningsaftaler Fjerne diger – ca. 925 m, vurderet ca. 2.500 m³ transport ca. 1 km, 250.000 kr. Grave vandhuller – i to indsatsområder, 20.000-25.000 kr. pr. vandhul</p> <p>Erstatning: Såfremt der kræves erstatning, vil en erstatningspris omkring 50-75.000 pr. ha være realistisk. Dvs. max. 3.000.000 kr.</p>
Sekundære tiltag og sigte	
Sekundære tiltag - Økonomi	
Opmærksomheds punkter	<p>Ved detailprojektering af indsatserne på Skarø bør man sikre sig, at fjernelse af diger ikke kommer i konflikt med indsatsen for klokkefrø. Klokkefrø tåler ikke saltpåvirkning af ynglevandhullerne. Grønbroget tudse er mere salttolerant, men ikke højere end 6-7 promille. Dele af digerne er vejledende udpeget som beskyttede jord- og stendiger og bør kun fjernes, hvis de ikke har kulturhistorisk værdi. Græsning bør foregå over så stor en del af året som muligt og uden tilskuds fodring. Både engfugle og grønbroget tudse foretrækker områder med ret lav og åben vegetation, så græsningstrykket skal ikke være for lavt.</p>
Biodiversitets-synergier	<p>Helårsafgræsning vil generelt gavne arter tilknyttet lysåbne naturtyper og specialistarter som eksempelvis møgbiller. Naturlig hydrologi vil være en fordel for insekter og padder.</p>

Område id: 65 – Syltemade Ådal

Oversigt over projektområdet vist med rød streg

Typisk engområde i Syltemade Ådal, juni 2022. Meget høj vegetation og en artssammensætning, der indikerer høje næringsstovværdier i jorden og mangel på græsning.

Opsummeret	<p>Syltemade Ådal er en meget markant ådal, der skærer sig ca. 20 meter ned i terrænet. Ådalen er ca. 150-200 meter bred og strækker sig ca. 3,5 km mod nord fra kysten umiddelbart vest for Ballen Havn.</p> <p>Ådalen er kraftigt næringspåvirket og flere arealer lider af tilgroning med høje næringselskende urter og græsser. Fokus bør være på at få etableret græsning og hindre tab af næringsstoffer fra omkringliggende marker.</p>		
Primære arter og naturtyper i fokus	<p>Enge og overdrev og arterne knyttet til dem. Der er tidligere fundet fine arter som bl.a. krognæb-star, pyramide-læbeløs og eng-ensian i ådalen.</p>		
Øvrige fokus-arter og naturtyper	<p>Arter tilknyttet sumpskog</p>		
Prioritering	Middel	Projektkategori	Svær
Begrundelse for prioritering	<p>Området har et vist naturindhold i dag, men det er stærkt præget af næringsstofbelastning fra tilstødende marker. Med de rette forvaltningsmæssige tiltag, kan området over tid blive et meget spændende sammenhængende naturområde i en af Fyns mest markante ådale.</p>		
Primære tiltag og sigte	<p>Syltemade Ådal ligger som en af Fyns mest markante ådale. Den skærer sig ca. 20 meter ned i terrænet, er 150-200 meter bred og 3,5 km lang. På de høje plateauer ovenfor selve ådalen, er der i dag primært landbrug, men skrænterne har et større naturindhold og består af overdrev og enge. I bunden løber vandløbet, som er omgivet af sumpskog på en væsentlig del af strækningen.</p> <p>Naturen i hovedparten af ådalen bærer tydeligt præg af en forvaltning, der ikke er optimal. Mange steder mangler græsning, mens der typisk er overgræsset på de steder, hvor der rent faktisk går dyr. En klassisk situation i dansk naturforvaltning.</p> <p>De primære tiltag i Syltemade Ådal bør derfor være at få etableret et sammenhængende græsningsområde, der optimalt set strækker sig helt fra strandengene i syd og næsten til Syltemade Ås udløb fra Ollerup Sø 3,5 km inde i landet. Sådan et græsningsområde vil have en størrelse på ca. 100 ha. med mulighed for at udvide yderligere og inddrage områder, der i dag ikke er natur.</p> <p>Svendborg Kommune har allerede i dag græsningsaftaler på en del arealer i Syltemade Ådal. Disse græsningsaftaler bør fremrettet indeholde bestemmelser, der forhindrer overgræsning og sikrer en lang udbindingsperiode, gerne hele året.</p>		

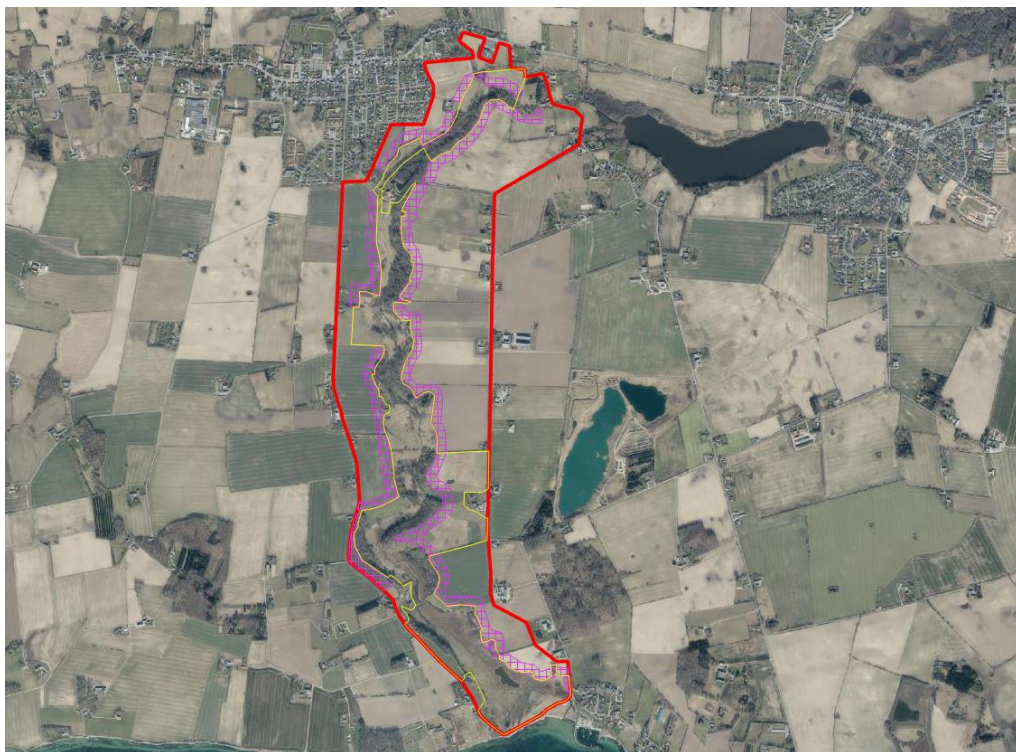
Rød streg markerer det overordnede projektområde, mens den gule streg angiver en mulig fremtidig hegnslinje, der vil sikre græsning på de vigtige ånære naturarealer.

Højdemodel, der viser den meget markante ådal, der skærer sig 20 meter ned i landskabet og strækker sig 3,5 km ind i landet.

Udover at mangle græsning en del steder, er der også udfordringer med stor næringsstofbelastning af naturområderne. For at mindske det problem, bør der udlægges bufferzoner langs alle de naturarealer, der grænser op til landbrugsjord. Bufferzoner kan etableres partielt efter nøjere vurdering. Samtidig bør man sikre, at eventuelle dræn, der leder næringsrigt vand fra markerne til ådalen stoppes.

Forslag til udlæg af maksimal bufferzoner er markeret med lyserød skravering.

<p>Primære tiltag - Økonomi</p>	<p>Anlæg: Hegning – 12,3 km hegnslinje om ca. 100 ha., 375.000 kr. Dertil kommer rydning af hegnslinje, opsætning af solcelle til strøm mm., typisk i samme prisleje. Samlet estimeret til ca. 750.000 kr. Dyr – der regnes med at kunne etableres græsningsaftaler Lukke dræn - Pris ca. 250 kr. pr overgravning. Pris afhænger af omfanget af dræn og evt. ønske om fjernelse.</p> <p>Erstatning: Udlæg af buffer som dyrkningsfri zone– ca. 38,5 ha. Ved 60.000 pr. ha. da kr. 2.300.000 kr. Blot etablering af mindre bufferzoner vil være ønskeligt og bero på ønsket om at få mest mulig tilbageholdelse af næringsstoffer fra omgivelserne.</p>
<p>Sekundære tiltag og sigte</p>	<p>Detailprojektering af mindre arealer kan komme på tale, herunder fjernelse af dræn, etablering af mindre delområder ved hegning, etablering af stiforløb, opkøb af dyr osv.</p>
<p>Sekundære tiltag - Økonomi</p>	
<p>Opmærksomheds punkter</p>	<p>Græsning bør foregå over så stor en del af året som muligt og uden tilskuds fodring. De græssende dyr bør som udgangspunkt ikke behandles med ormemedler op til og mens de er i området. Medicinrester i gødningen er meget skadeligt for en stor del af gødningsfaunaen.</p>

Biodiversitets-synergier	Helårsgræsning vil generelt gavne arter tilknyttet lysåbne naturtyper og specialistarter som eksempelvis møgbiller. Naturlig hydrologi vil være en fordel for de våde naturtyper i ådalen.

Område id: **66 – Vandhuller ved Langemark**

Oversigt over projektområdet vist med rød streg

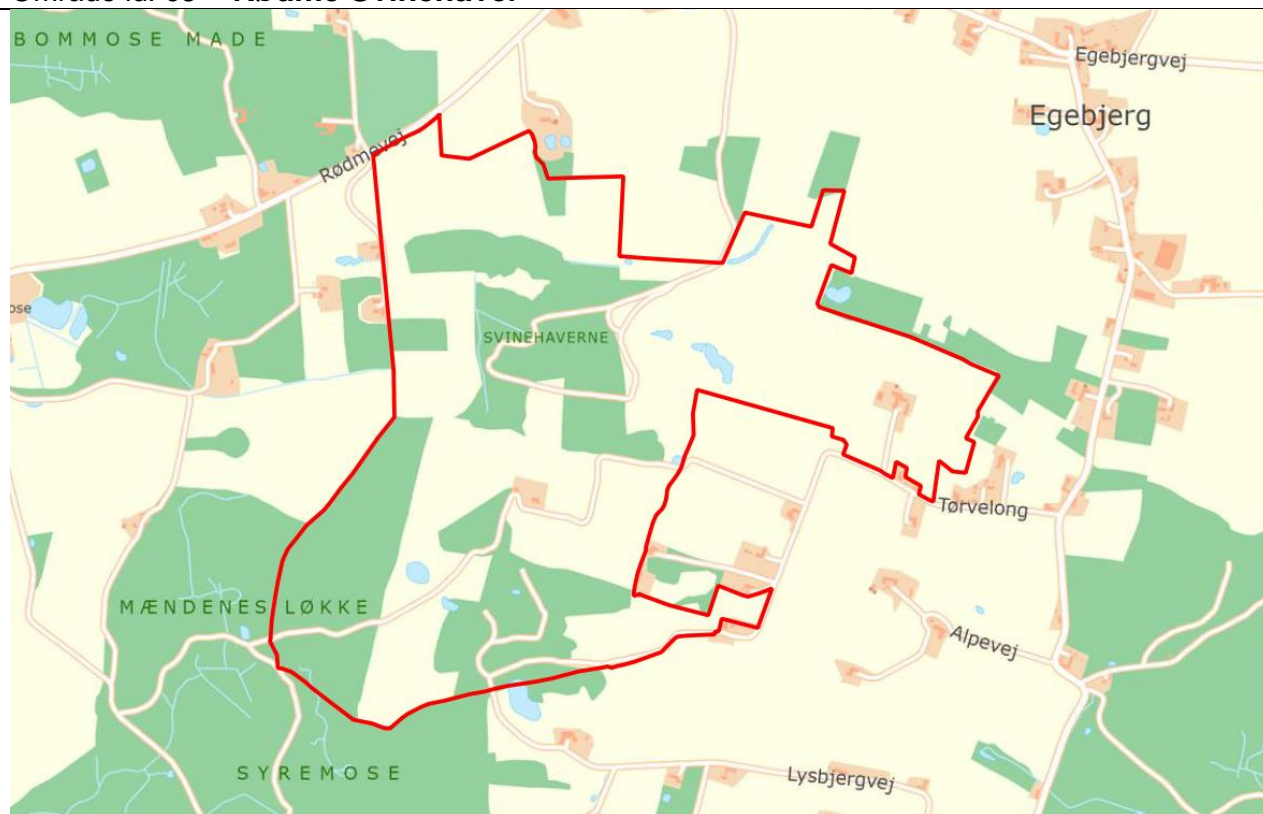

Relativt nygravet vandhul med meget rent vand. De nære omgivelser består af næringsfattig sandjord med overdrevslignende karakter. Dyrkede marker ligger meget tæt på.

Opsummeret	Området ligger ud til kysten sydøst for Strandhuse. Det består af agerland med flere fine vandhuller. Fokus bør være på at sikre kvaliteten af vandhullerne, i første omgang ved at mindske tab af næringsstoffer fra de nærliggende marker til vandhullerne ved udlæg af bufferzoner.		
Primære arter og naturtyper i fokus	Arter tilknyttet vandhuller, både padder og insekter.		
Øvrige fokus-arter og naturtyper	Arter knyttet til næringsfattige sandede arealer.		
Prioritering	Middel	Projektkategori	Nem
Begrundelse for prioritering	Området huser meget fine vandhuller og samtidig er der gode muligheder for at binde nærliggende naturområder sammen, så man øger afstanden til de nærmeste, dyrkede marker.		
Primære tiltag og sigte	<p>Området huser tre vandhuller, som bør skærmes mod næringsbelastning fra de nærliggende marker. Det primære tiltag vil være at udlægge dyrkningsfrie bufferzoner omkring vandhullerne, så man øger afstanden til kilden til næringsstofbelastningen. Samtidig bør det undersøges, om der bliver ledt næringsrigt drænvand til vandhullerne. I så fald bør drænene lukkes.</p> <p><i>Den røde streg viser det overordnede projektområde. Den lyserøde skravering viser foreslåede udlæg af dyrkningsfrie bufferzoner.</i></p>		
Primære tiltag - Økonomi	<p>Anlæg: Evt. fjernelse af dræn, brydning af dræn eller omlægning af dræn, der leder næringsrigt drænvand til vandhullerne. 10.000-100.000 kr.</p> <p>Erstatning: Udlæg af buffer omkring vandhuller – ca. 2 ha, 100.000-200.000 kr.</p>		
Sekundære tiltag og sigte	Evt. udlægning af større sten og stammer til at skabe mere struktur og overvintring for padder. Evt. etablering af stendige.		
Sekundære tiltag - Økonomi	Sten, stammer og evt. dige 5-35.000 kr.		

Opmærksomheds punkter	Kørsel i området bør ske med optanke pga. vandrende padder
Biodiversitets-synergier	Udlæg af dyrkningsfrie bufferzoner vil ikke kun gavne vandhullerne, men også de tørre naturtyper, der omgiver dem, ligesom zoner selv over tid vil kunne udvikle et vist naturindhold.

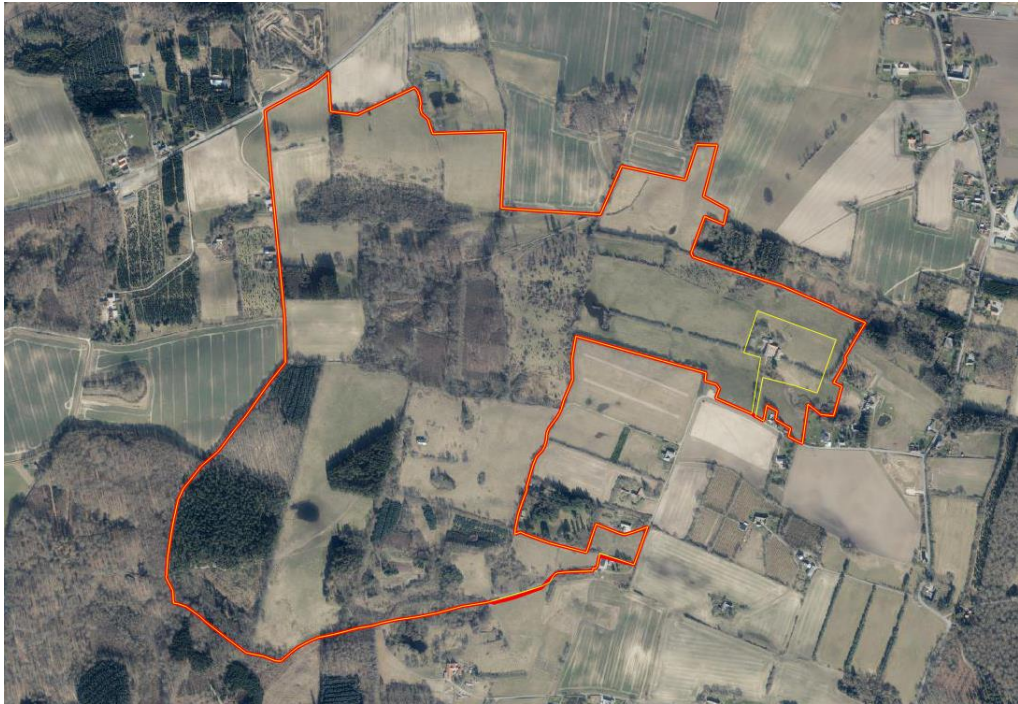
Område id: **68 – Rødme Svinehaver**

Oversigt over projektområdet vist med rød streg

Den centrale del af det gamle overdrev i Rødme Svinehaver. Næringsfattige forhold og de mange tuer fra gul engmyre vidner om, at området formentlig aldrig har været under plov. En af de vigtigste naturlokaliteter i Svendborg Kommune.

Opsummeret	Rødme Svinehaver er et af Svendborg Kommunes vigtigste naturområder. Ekstensiv helårsgræsning uden tilskuds fodring af den gamle centrale del af området bør have førsteprioritet. Man bør søge at udvide området, så græsningen også kan inkludere de omgivende lysåbne arealer og arealer med skovdække. Skovdriften i området bør ekstensiveres eller helt standes.		
Primære arter og naturtyper i fokus	Karakteristiske arter i tørre naturtyper bl.a. med særligt fokus på Fyns sidste bestand af guldblomme.		
Øvrige fokus-arter og naturtyper	Gødningsfauna som skarnbasser og stor gødningsrovflue, overdrevssvampe særligt vokshatte. Desuden skov-gøgelilje og svømmende sumpskærm.		
Prioritering	Vigtig	Projektkategori	Middel
Begrundelse for prioritering	Området er et af Fyns vigtigste naturområder. Det huser en lang række af sjældne og truede arter, så her er det virkelig vigtigt at sætte ind for at forhindre tab af arter fra dette levested. Der er et stort potentiale for at udvide det eksisterende areal til både lysåbne og skovdækkede arealer i naboområderne. Dertil kommer, at området er udpeget om Natura2000-område N241.		
Primære tiltag og sigte	<p>Det vurderes muligt at lave en samlet fold på 105 ha, hvor hegnslinjen i store træk følger den overordnede afgrænsning af projektområdet. Det vil inkludere det eksisterende meget vigtige overdrevsareal som kerneområde og binde det sammen med en mosaik af åbne og skovdækkede områder. Arealet har en størrelse, hvor ekstensiv helårsgræsning uden tilskuds fodring vil være oplagt, evt. både med heste og kvæg af mindre, hårdføre racer (Exmoor, Konik, Gotlands Ruus, Islandske heste, Galloway, Skotsk Højlandskvæg, Dexter el.lign. racer).</p> <p><i>Den røde streg viser det overordnede projektområde. Den gule streg viser en mulig fremtidig hegnslinje.</i></p> <p>Området huser, blandt mange sjældne og truede arter, Fyns sidste bestand af guldblomme. Erfaringer fra bl.a. Kongenshus Mindepark i Himmerland viser, at for hård græsning kan være hårdt for guldblomme og at den tilsyneladende trives bedre ved ekstensiv græsning, kombineret med f.eks. afbrænding eller skrælning af tørv.</p>		

En væsentlig del af de skovbevoksede arealer indenfor projektafgrænsningen er fredskovspligtige og der skal derfor søges dispensation for græsning i fredskov, hvis projektet realiseres.

Svendborg Kommune har allerede i dag græsningsaftaler på flere tilstødende arealer. Hvis aftalerne ikke allerede gør det, bør de indeholde bestemmelser om begrænsning af græsningstrykket og om, at dyrene skal være på arealet så stor en del af året som muligt.

Ambitionen om at øge arealet af de lysåbne overdrevsnaturtyper er samstemmende med målsætningerne i Natura2000-planen for Rødme Svinehaver.

Primære tiltag - Økonomi

Anlæg:

Hegning – ca. 7.700 m om ca. 105 ha. 230.000 kr. Dertil kommer rydning af hegnslinje, opsætning af solcelle til strøm mm., typisk i samme prisleje. Samlet estimeret til ca. 460.000 kr.

Dyr – ved helårsgræsning uden tilskuds fodring ca. 30 dyr af størrelse som islandske heste, 500.000. Alternativt findes dyr ved græsningsaftaler.

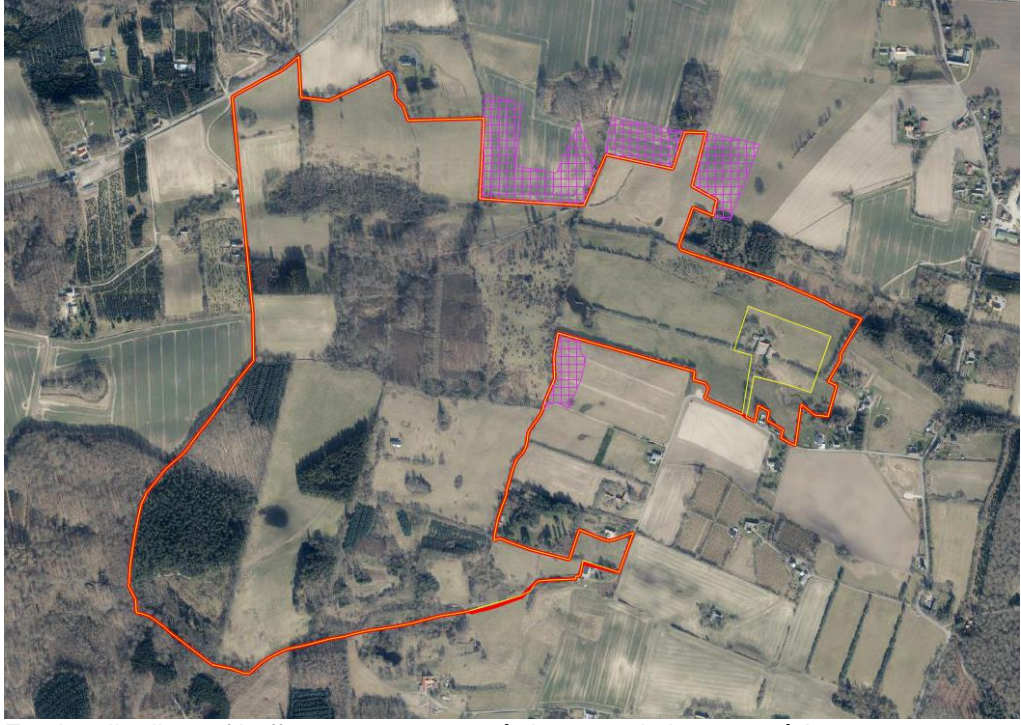
Erstatning:

En del areal må forventes erstattet for at indgå i hegningen. I hvor høj grad de er behov for erstatning, er ukendt, men et overslag angiver ca. 50 ha af ca. måske 60.000 pr. ha. i alt 3.000.000.

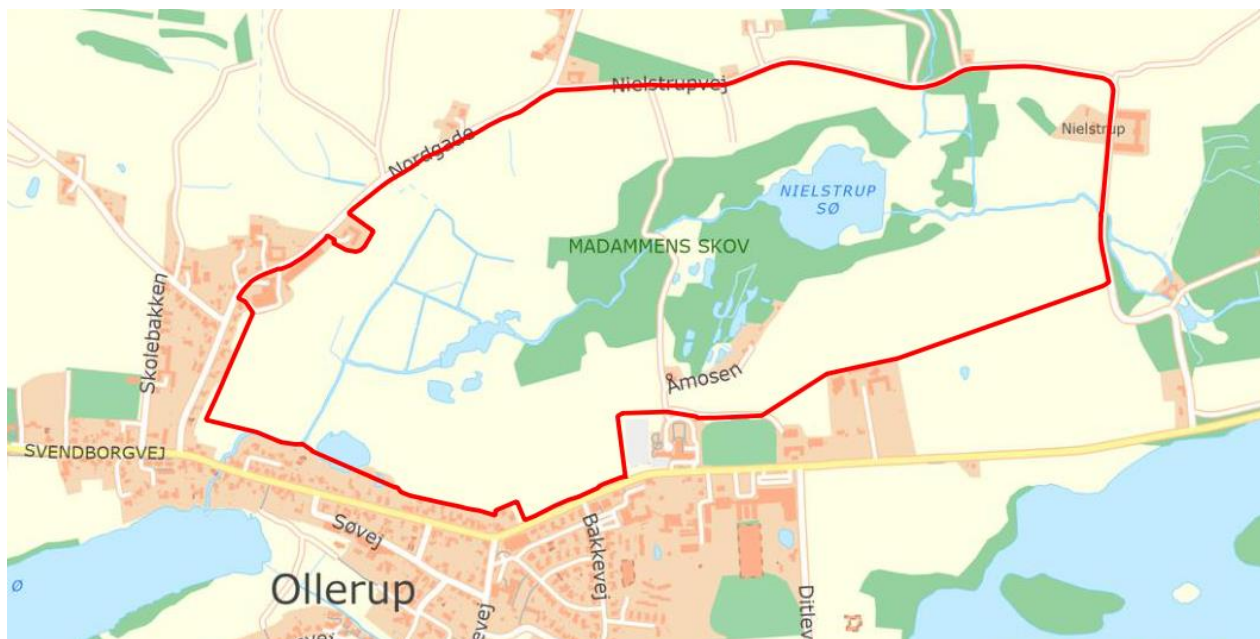
Sekundære tiltag og sigte

Som supplement til græsningen kan man overveje at udlægge bufferzoner de steder, hvor det vigtige kerneområde ligger tæt på landbrugsjord i omdrift. Ligeledes kan der etableres vandhuller i det større område, dels for at øge antallet af mikrohabitater, men ligeledes at danne nye levesteder for svømmende sumpskærm.

	 <p>Forslag til udlæg af bufferzoner tætteste på det centrale kerneområde</p>
Sekundære tiltag - Økonomi	Erstatning: Udlæg af buffer – ca. 7,5 ha, ca, 450.000 kr. Ved opkøb ca. 1.500.000-1.600.000 kr.
Opmærksomheds punkter	Man bør sikre sig, at kerneområdet ikke gror yderligere til i vedplanter end det er i dag, hvor strukturen og fordelingen mellem krat og åbent land er rigtig fin. Der skal søges dispensation til græsning i fredskov. Græssende dyr bør ikke medicineres med ormekur op til og mens de er på arealet. Det kan gå hårdt ud over gødningsfaunaen, der er meget sårbar overfor medicinrester i gødningen. Græsning bør være helårsgræsning uden tilskuds fodring, så der spises op i vintermånederne eller det tidlige forår.
Biodiversitets-synergier	Stop af skovdrift vil generelt gavne de arter, der er tilknyttet gamle træer og dødt ved. Helårsafgræsning vil generelt gavne arter tilknyttet lysåbne naturtyper og specialistarter som eksempelvis møgbiller. En stor fold vil hjælpe på frøspredningen til de omkringliggende områder.

Område id: 70 – Åmosen

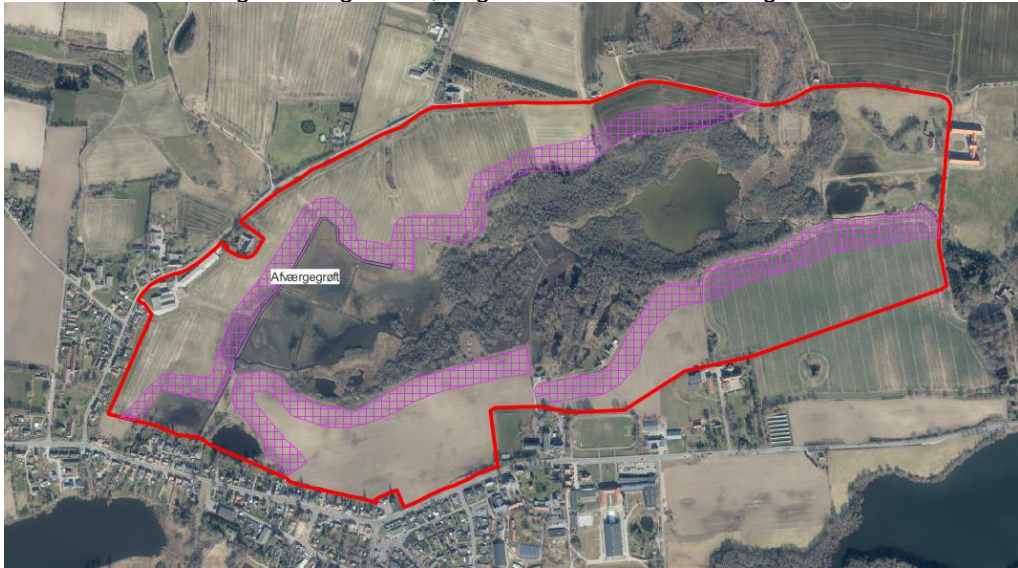
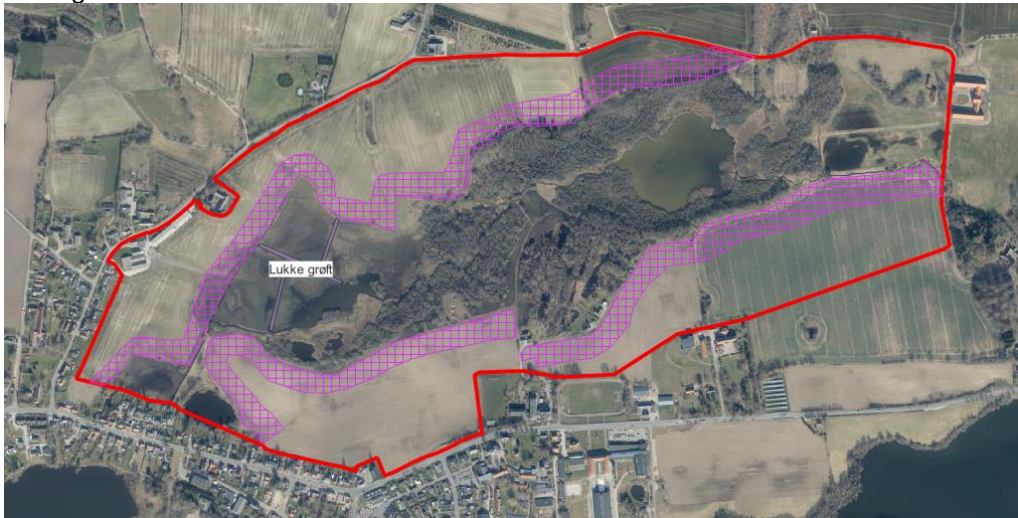
Oversigt over projektområdet vist med rød streg

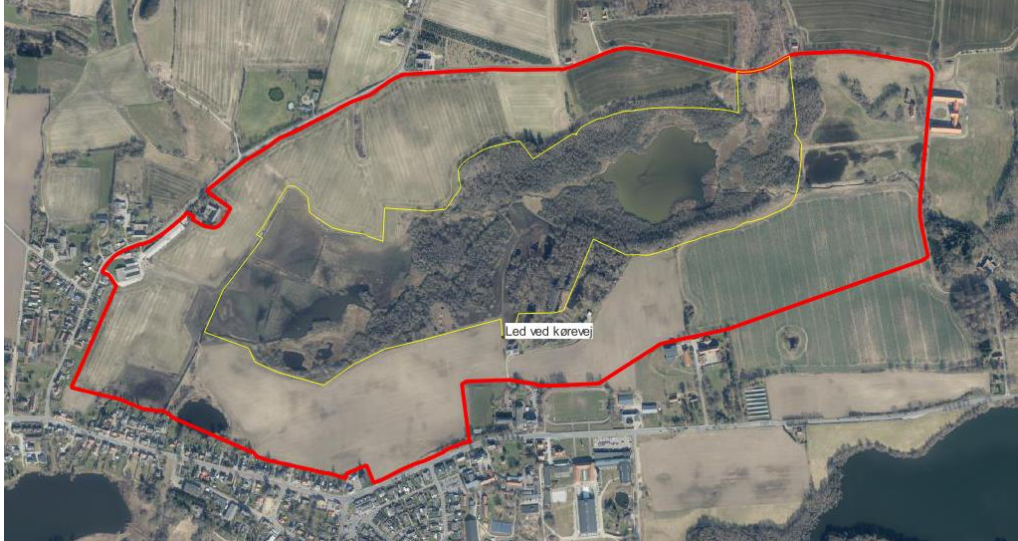

Engområde i den vestlige del af området. Området er typiske kulturrenge, der bærer præg af stor næringsstofpåvirkning og sætninger. Området bliver i dag afgræsset.

Opsummeret

Området er overvejende en skov, der omkranser Syltemade Å på den del, der ligger opstrøms Ollerup Sø. Hele skoven er registreret som §3-mose. Skoven huser flere sjældne arter, bl.a. løbebillen matsort kvikløber, der er knyttet til sumpskove og har sit eneste kendte fynske levested her. Siden 1960 er den kun fundet på yderligere otte lokaliteter i Danmark. Tiltag bør sikre, at der ikke er tab af næringsstoffer fra markerne til skoven og at der ikke bliver ledt næringsrigt drænvand til.

Primære arter og naturtyper i fokus	Matsort kvikløber og andre arter tilknyttet sumpskove.		
Øvrige fokus-arter og naturtyper	Arter knyttet til græsningsskov og urørt skov samt lysåbne våde naturtyper		
Prioritering	Middel	Projektkategori	Nem
Begrundelse for prioritering	Området har et fint naturindhold i dag og huser bl.a Fyns eneste kendte bestand af matsort kvikløber. Med nogle enkle midler kan man sikre skovens kvalitet som levested i fremtiden.		
Primære tiltag og sigte	<p>En stor del af det overordnede projektområde registreret som §3-beskyttet eng, skovbevokset mose eller sø. Området bærer præg af stor næringspåvirkning, der kan hindre en god naturudvikling. Derfor bør det primære sigte for indsatsen her være at minimere næringsstofftilførslen til området. Det bør ske ved at udlægge dyrkningsfrie bufferzoner omkring naturområdet, samt sikre, at den grøft der løber langs den nordvestlige grænse af engområdet, ikke leder næringsrigt vand til engene. Samtidig bør det i videst muligt omfang sikres, at grøften ikke afvander engene.</p> <p><i>Den røde streg viser det overordnede projektområde. Udlæg af bufferzoner markeret med lyserød skravering.</i></p> <p>For at sikre en mere naturlig hydrologi på engen i den vestlige del af området, bør de indre grøfter lukkes.</p> <p><i>Forslag til lukning af interne grøfter i engen i den vestlige del af området.</i></p>		

Primære tiltag - Økonomi	<p>Anlæg: Lukke grøfter – 500 m. 30.000 kr. Etablering af afværgegrøft af ca. 500 m. – ca. 25.000 kr.</p> <p>Erstatning: Udlæg af dyrkningsfri bufferzone – ca. 20 ha. Estimeret 1.200.000 kr. Ved opkøb ca. 4.200.000 kr.</p>
Sekundære tiltag og sigte	<p>Svendborg Kommune har allerede i dag græsningsaftaler på engen mod vest, samt på den vestlige del af skoven. Det vil være en styrke for området, hvis der også kan indgås aftale om skovgræsning i den østlige del af arealet. Hvis det bliver realiseret, skal man være opmærksom på, at der findes nogle mindre delarealer, som er fredskovspligtige og hvor der skal søges dispensation til græsning i fredskov. Endelig kunne det være en styrke for de vedboende arter, hvis man indstillede skovdriften eller i hvert fald ekstensiverede den betragteligt.</p> <p><i>Forslag til samlet hegnslinje omkring skoven og engene mod vest er markeret med gul streg.</i></p>
Sekundære tiltag - Økonomi	<p>Anlæg: Hegning – samlet hegnslinje på ca. 4.000 m, 120.000. Dertil rydning af hegnslinje, opsætning af solcelle til strøm mm., typisk i samme prisleje. Samlet estimeret til ca. 240.000 kr.</p> <p>Erstatning: Udlæg af urørt skov – ca. 32,5 ha. Estimeret 1.500.000-2.000.000 kr.</p>
Opmærksomhedspunkter	<p>Hvis der etableres græsning, bør denne foregå over så stor en del af året som muligt og uden tilskudsfordring.</p>
Biodiversitets-synergier	<p>Stop af skovdrift vil generelt gavne de arter, der er tilknyttet gamle træer og dødt ved. Helårsafgræsning vil generelt gavne arter tilknyttet lysåbne naturtyper og specialistarter som eksempelvis møgbiller. Naturlig hydrologi vil være en fordel for de våde naturtyper.</p>

Område id: 75 – Grusgrav v. Stevneskov

Oversigt over projektområdet vist med rød streg

Den gamle grusgrav i Stevneskov umiddelbart øst for Svendborg. Tilgroning med vedplanter og kraftige græsser bør forhindres. Bemærk mountainbikesporet, der slanger sig ned ad de stejle skrænter.

Opsummeret	Området består af en gammel grusgrav beliggende i en skov umiddelbart øst for Svendborg. Området huser bl.a. en bestand af markfirben, den sjældne bille snegleblødvinge og den nyindvandrede sejlgræshoppe.		
Primære arter og naturtyper i fokus	Markfirben, snegleblødvinge, sejlgræshoppe og andre arter, der kræver varme, tørre og næringsfattige forhold.		
Øvrige fokus-arter og naturtyper	Alle arter knyttet til tørre dynamiske lokaliteter		
Prioritering	Middel	Projektkategori	Nem
Begrundelse for prioritering	Grusgrave tilbyder som regel nogle fysiske forhold, som er sjældne i landskabet generelt. Man bør derfor forsøge at bevare de varme, tørre og næringsfattige områder med blottet jord.		
Primære tiltag og sigte	<p>Grusgraven ser rigtig fin ud i dag med masser af blottet jord og større sten på de sydvendte skrænter. Der findes også et mountainbikespor ned igennem grusgraven. Det bidrager med en masse slid på de steder, hvor sporet er placeret. Af hensyn til at udbrede sliddet og forhindre tilgroning med vedplanter, bør man opfordre cykelryttere, børnehaver og eventuelle andre brugere af området til kun at færdes væk fra stierne og gerne opføre sig voldsomt overfor gyvelbuske og andre lignende planter. Kommunen kunne eventuelt afvikle "vandal-dage i grusgraven" med et par års mellemrum.</p> <p>Hvis det ikke er nok, må man i sidste ende ty til maskinel rydning af vedopvækst for at bevare de specielle forhold, som grusgraven tilbyder.</p> <p><i>Forslag til det område, der skal holdes åbent og varmt.</i></p>		
Primære tiltag - Økonomi	Anlæg: Rydning af vedopvækst hvert 10. år – ca. 2 ha. 5-10.000 årligt.		
Sekundære tiltag og sigte	Man kan eventuelt udvide vandalismen til også at inkludere skoven i den vestlige del af projektområdet.		

Sekundære tiltag - Økonomi	
Opmærksomheds punkter	Ved store indgreb skal man være opmærksom på bilag IV-beskyttelsen af markfirben.
Biodiversitets-synergier	Hvis de ryddede vedplanters stammer efterlades i områder, vil det også give fødegrundlag for vedboende insekter og svampe.